

SIYASAL İLETİŞİMDE BİR DÖNÜM NOKTASI: PROF. DR. NERMİN ABADAN UNAT

A TURNING POINT IN POLITICAL COMMUNICATION: PROF. DR. NERMIN ABADAN UNAT

Gülnaz GEZER*

Geliş Tarihi/Received:04.01.2025

Kabul Tarihi/Accepted:23.06.2025

GEZER Gülnaz, (2025), "Siyasal İletişimde Bir Dönüm Noktası: Prof. Dr. Nermin Abadan Unat", Belgi Dergisi, S.30, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2025/II, ss. 27-50.

Öz

Bu makalenin amacı, literatürümüze kamuoyu, halkla ilişkiler, baskı grupları kavramlarını kazandıran, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde (SBF) Siyasal Davranış Kürsüsü 'nü kuran, Türkiye'de göç ve kadın konularında çığır açan, iletişim biliminin verileriyle siyaset bilimini değerlendiren ilk kadın siyaset bilimcimiz Nermin Abadan Unat'ın toplumsal hayatımıza katkılarını değerlendirmektir. Çağdaş Türk kadınının simgelerinden olan Unat, Atatürk'ün eğitim reformlarından yararlanmak üzere tarihi bir kararla Budapeşte'den Türkiye'ye gelmiştir. Gerek ortaöğretim gerekse de yükseköğretim döneminde ve gazetecilik yaptığı yıllarda, bildiği Almanca, Fransızca ve İngilizce yaşamını finanse etmesini sağlamıştır. Gazetecilik tecrübesi ve yararlandığı Fullbrighth bursu, ileriki yıllarda yazacağı tezleri için alt yapı oluşturmuştur. Bu çalışmada siyasal iletişim ve bilhassa kamuoyu, Türk işçi göçü, kadın konuları hakkında çalışmasını oluşturan koşullar ortaya konmuş ve beraberinde tezleri, projeleri, savunduğu düşünceleri, araştırma deneyimleri yaşam örgüsü içinde değerlendirilmiştir. 1960'lı yıllarda başlayan Türk işçi göçünün sosyo-ekonomik yansımalarını incelemek üzere Batı Almanya'nın bazı şehirlerindeki Türk işçileriyle temas etmekle görevlendirilmesi ve yaptığı alan araştırmaları, göç alanına yönelik çalışmalarına temel oluşturmuştur. Unat, Türk dış göçünün yurt içi ve yurt dışındaki sonuçlarını ortaya koymak ve bilhassa 1965 seçimlerinde seçmenlerin oy verme davranışları üzerinde tesirli olan faktörleri ortaya koymak üzere iletişim biliminin olanaklarından yararlanarak alan araştırmaları yapmıştır. Böylelikle ülkemizde uygulanmakta olan alan araştırmalarına, Anglo-Amerikan geleneğini taşıyanlar arasında yer almıştır. Anayasal güçler olan yasama, yürütme, yargıdan sonra siyasal iletişimin araçlarından olan basın dördüncü, kamuoyunu da beşinci güç olarak nitelendirmiştir. Hukuk alt yapısıyla kadın konularıyla ilgilenen ilk sosyal bilimcimiz olarak uluslararası projelerde de etkin rol oynamıştır. Hatıratı başta olmak üzere, arşiv belgeleri, tezleri, yazdığı akademik makaleleri, eserleri, gazete makaleleri, kendisi ile yapılan otobiyografik söyleşiler değerlendirilirken tarihsel yöntem kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Basın, Göç, Kadın, Kamuoyu, Nermin Abadan Unat.*

*Dr., MEB, Antalya, Türkiye, gulnazgezer@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-4472-5452>).

Abstract

The aim of this article is to evaluate the contributions of Nermin Abadan Unat, who introduced the concepts of public opinion, public relations and pressure groups to our literature; established the Chair of Political Behavior at the Faculty of Political Sciences (SBF); broke new ground in Türkiye in the fields of migration and women; and was the first woman political scientist to evaluate political science with the data of communication science, to our social life. Unat, one of the symbols of modern Turkish women, came to Türkiye from Budapest with a historic decision to benefit from Atatürk's educational reforms. Her knowledge of German, French and English enabled her to finance her life both during her secondary and higher education and during her years as a journalist. Her experience in journalism and the Fulbright scholarship she benefited from formed the basis for the theses she would write in the years to come. In this study, the conditions that formed the basis of her work on political communication and especially public opinion, Turkish labor migration and women's issues are presented, and her theses, projects, ideas she defended and research experiences are evaluated in the context of her life. Her assignment to contact Turkish workers in some cities of West Germany in order to examine the socio-economic reflections of the Turkish labor migration that started in the 1960s and her field research formed the basis for her studies on migration. Unat conducted field research by making use of the possibilities of communication science in order to reveal the results of Turkish foreign migration at home and abroad and to reveal the factors affecting the voting behavior of voters, especially in the 1965 elections. In this way, she was among those who carried the Anglo-American tradition to the field research practiced in our country. After the legislative, executive and judiciary, which are the constitutional powers, she characterized the press, which is one of the tools of political communication, as the fourth power and public opinion as the fifth power. As the first social scientist to deal with women's issues with a legal background, she also played an active role in international projects. Archival documents, especially her memoirs, archival documents, theses, academic articles, works, newspaper articles and autobiographical interviews with her, are evaluated using the historical method.

Keywords: *Press, Migration, Women, Public Opinion, Nermin Abadan Unat.*

Giriş

Siyaset bilimi ile iletişim bilimi disiplinler arası çalışan bilimler olmuştur. Siyasal iletişim, her iki bilim dalınca desteklenen kavramlara sahiptir. II. Dünya Savaşı'nın ardından siyasal, ekonomik, sosyal, teknolojik farklılıklar ortamında gelişmiştir. Siyaset bilimi açısından değerlendirildiğinde siyasal yapıların işleyişi ortaya çıkarken iletişim bilimi açısından değerlendirildiğinde iletişimin boyutu, önemi kendisini göstermektedir. Siyasal iletişimin kavram olarak kendisini göstermesi Faşizm ve Nazizm'in yıprattığı demokrasilerin inşasına yönelik bir döneme rastlamıştır. Bu dönemde yıpranan demokrasiyi iyileştirmek üzere kamuoyunun görüşleri önem kazanmıştır. Bilhassa siyaset bilimciler iletişimi konu edinen araştırmalar yapmıştır. Böylece iki ana yaklaşım ortaya çıkmıştır: Anglo-Amerikan yaklaşım ile iletişimi eleştiren bir çevreden bakan eleştirel yaklaşım.¹

Siyasal iletişim, Steven Chaffe tarafından siyasal süreçte iletişimin rolü olarak tanımlanmıştır. Siyasal iletişim, disiplinler arası bir yaklaşımdır. Anglo-Amerikan ya da liberal yaklaşım arasından bireyin davranışları nicel yöntemlerle ölçülmüş ve kültürel, yapısal, davranışsal, sistemsel yaklaşımlarla çözüme gidilmeye çalışılmıştır. Diğeri, iletişim araçlarının ideolojik bir araç olduğundan hareketle bir eleştiri olarak ortaya çıkan eleştirel bir yaklaşımdır. Anglo-Amerikan yaklaşımın 1920'li, 1930'lu yıllara kadar geri giden bir tarihi vardır. İletişim ve iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlar. Hitler'in Propaganda Bakanı Joseph Goebbels üzerinden yürüttüğü propaganda, iletişim kavramı hakkındaki araştırma ve genelleştirilen teorilere kaynak teşkil eder. II. Dünya Savaşı ve onu takip eden Soğuk Savaş Dönemi'nde kamuoyu ve ortak algı oluşturulmasında propaganda, ülke içi ve dışında bir iktidar oyununa dönüşmüştür. Anket, siyasi parti ve siyasal gruplar siyasal iletişimin araçlarıdır. Bu yaklaşım, iletişim araçları ve etkileri ile sınırlandırılmıştır. Anglo-Amerikan yaklaşımın karşısında bir eleştiri olarak ortaya çıkan eleştirel yaklaşım ise iletişim araçlarının ideolojik bir yaklaşım olduğunu benimsemiştir. Siyasal iletişimin aktörleri arasında siyasal parti ve organları, yöneticiler, hükümet yetkilileri, devlet başkanları, sivil toplum örgütleri, baskı grupları yer alır. Siyasal iletişim ayrıca parti lideri, kurmay ekibi, seçmenleri, il ve ilçe örgütleri arasındaki iletişimi de kapsar.² Siyasal iletişim önceleri siyasal propaganda ve siyasal söylem üzerinden algılanırken sonradan seçimler, seçim kampanyaları, siyasal tutum ve davranışlar, seçmen oy verme davranışları olarak da algılanır olmuştur. Genel olarak iktidarın varlığı hususunda toplumsal yaşamın her anını kapsamaktadır.³

İletişim alanı 1930'lu yıllara kadar kamuoyu ve propaganda olarak adlandırılmış, 1940'larda kitle iletişim araçları olarak kurumsallaştırılmıştır. Seçmenlerin oy verme davranışları ile kitle iletişim araçları arasında ilişki, niceliksel yöntemlerle araştırılmıştır. Siyasal iletişim araştırmalarını izleyen alan araştırmaları, Anglo-Amerikan geleneği içerisinde seçmenin oy verme davranışlarına odaklanan anket çalışmalarına egemen olmuştur. İletişim araştırmaları, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinlerle iletişime geçmiştir. Türkiye'de bu tür çalışmaların kurumsallaşması 1970'li yılları bulmuştur.⁴

¹ Elif Asude Tunca-Nurten Aytürk Koldaş, "İletişim Perspektifinden Siyasal İletişim ve Seçim Kampanyaları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 4, s. 2787-2788.

² Aysel Aziz, *Siyasal İletişim*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 37; Tunca-Aytürk Koldaş, a.g.m., s. 2792-2793.

³ Necdet Ekinci, "Siyasal İletişim Çalışmalarında Kapsam ve Yaklaşım Sorunsalı", *İletişim ve Diplomasi*, S. 4, 2014, s. 22.

⁴ Ayşe Nevin Yıldız-Umut Yener Kara-Gökhan Arıkan, "Türkiye'de Siyasal İletişim Çalışmalarını Haritalandırmak: Türkçe Araştırma Makaleleri Üzerine Bir Deneme", *İlef Dergisi*, C. 11, S. 1, Bahar 2014, s. 86-88.

Türkiye’de siyasal iletişim alanında “kurucu nitelikte”⁵ olan isim, Nermin Abadan Unat’tır. O güne kadar tartışılmayan kamuoyu, baskı grupları, halkla ilişkiler, lobicilik gibi kavramları Ankara Üniversitesi’nde SBF’de kurduğu siyasal davranış kürsüsünde siyaset bilimine dahil etmiştir. Genç Cumhuriyet’in modernleşme girişimlerini, yaşadığı Macaristan’dan ilgiyle takip eden Nermin (Suley) Abadan Unat, Atatürk’ün eğitim reformlarından yararlanmayı tercih ederek bilinçli olarak Türkiye’ye gelmiştir.

Makalemiz çerçevesinde Nermin Abadan Unat’ın akademik yayınları ve projeleri, genç yaşından itibaren siyasal iletişime olan ilgisi ön plana çıkarılmış, yurtdışı tecrübelerine kısmen yer verilmiştir. Gazetelerde yayınlanan makaleleri taranmıştır. Tarihsel yöntemle kronolojiye mümkün oldukça dikkat edilerek biyografisiyle eş güdümlü çalışılmıştır. Bu noktada, öncelikli başvuru kaynağımız kendi kaleminden çıkan hatıratı olmuştur.

Nermin Abadan Unat’ın babası Mustafa Süleyman, 19.yy. da Bosna-Hersek’ten İzmir’e gelen bir aileye mensuptur. Milli burjuvazinin temsilcisi olarak İzmir’de kurduğu firmasının bir şubesi Hamburg’dadır. Annesi Barones Mari Leshain ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na mensup, tarihi şahsiyetlerin biyografisine meraklı, güzel sanatlara, operaya ilgisi olan bir kentsoyludur. Nermin Suley, 18 Eylül 1921’de (1337) Viyana’da doğmuştur, ana dili Almancadır.⁶ XIX. yüzyıl burjuvazisinin tipik bir örneği olan annesi, evde eğitim almasını uygun gördüğü için mürebbiyesinden Fransızca’yı, beraberinde okuma yazmayı ve aritmetiği evde öğrenmiştir. Ancak dokuz yaşında anne ve babası ile İstanbul’a geldiklerinde bir okula başlamış, Dame de Sion’a yatılı yazılmış, Fransızca çocuk dergileri ve kitapları da okumaya başlamıştır.⁷

Babasının Şubat 1931’de vefatının hemen ardında İstanbul’dan annesinin tercihiyle Budapeşte’ye ablasının yanına dönmüştür. Bir süre sonra yatılı ve eğitim dili Almanca olan ve tüm derslerin bire bir yapıldığı bir okula yazılmıştır. Almanca öğretmeni Miss Hilde ona disiplini ve çelik iradesiyle rol modeldir ve İngilizce öğrenmesine de yardımcı olmuştur. Bu arada okuldaki arkadaşlarıyla iletişim kurabilmek için Macarca öğrenmek zorunda kalmış, kendisini de ‘Türk’ olarak tanıtmıştır. Zaman zaman okulun yakınında bulunan güzel sanatlar müzesini gezmiş, operaya gitmiş ve sanatın toplum hayatındaki yerini anlamaya başlamıştır.⁸ Annesi bu okulun masraflarını karşılamakta zorlanınca bir sınava tabi tutularak 1935-1936’da gündüzlü ve karma olan bir Alman ortaokulunda eğitime devam etmiştir. Ekonomik sıkıntıları arttığında annesi, bir daktilo kursuna devam ederek sekreter olarak çalışmasını önermiştir. Bu arada annesi ile birlikte gittiği sosyal ortamlarda okuduğu Almanca ve Fransızca dergi ve gazetelerde Türkiye’de kız ve erkek çocukların parasız okula gitmelerine ilişkin eğitim reformları başta olmak üzere Atatürk Dönemi modernleşmesini büyük bir ilgiyle okumuştur. Avrupa’da dönemin liderlerden Mussolini, Hitler, Franko savaş taraftarı iken bir tek Atatürk’ün barış yanlısı olması dikkatini çekmiştir. Bir manastırda okuyan ablası Latince öğrenmiş, tıp kitapları çevirmiş, Stefan Zweig’in romanlarını senaryolaştırmıştır. Zaman zaman annesi ve ablası Avrupa’nın gidişatından söz ederken tedirgin olduklarını fark etmiştir.⁹

⁵ Yıldız-Kara-Arıkan, a.g.m., s. 89.

⁶ BCA 30-11-1-0 / 542-17-3.

⁷ Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, 16-17, 38 vd, 69; Sedef Kabaş, *Hayatını Seçen Kadın: “Hocaların Hocası” Nermin Abadan Unat*, Remzi Kitabevi İstanbul, 2022, s. 11-13, 23, 27; Eser Köker, “Nermin Abadan Unat Bibliyografyası”, *Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, s. 20.

⁸ Abadan Unat, a.g.e., s. 44-46.

⁹ Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umut*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 56-57; Kabaş, *Zamanı Dize Getirenler*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 303-304; Kabaş, *Hayatını Seçen Kadın*, s. 47-49.

Nermin Suley, okula devam edememe endişesiyle çözüm aramaya başlamıştır. Mademki Türk'tür, Atatürk'ün ülkesine giderek okula devam etmeye karar vermiştir. Budapeşte'deki Türkiye Büyükelçiliği'ne gitmiş, Türkçe bilmediğinden Fransızca olarak Büyükelçi Behiç Erkin'den babasının ülkesinde okumak ve Türkiye'deki eğitim reformundan yararlanmak üzere yardım isteme bilinci hayatındaki dönüm noktalarının belki de ilki olmuştur. Büyükelçinin sağladığı Türk pasaportu, tren bileti ve harçlıkla 5 Kasım 1936'da önce İstanbul'a hareket etmiş, oradan da vapurla İzmir'e geçmiştir. Behiç Erkin'in Nermin Suley'e bu desteği, onun hayatını dönüm noktalarından bir diğeri'dir.¹⁰

A. Türkiye'deki Ortaöğretim ve Yükseköğretim Yılları

1937 sonbaharında İzmir Kız Lisesi'ne kayıt yaptırabilmek için önce Türkçe öğrenmeye başlamıştır. Lise son sınıfı yatılı olarak okuyana kadar akrabalarıyla yaşamıştır. İzmir Kız Lisesi'nden arkadaşları olan Mübeccel (Belik) Kıray, Günseli (Tamkoç) Tilev, Perihan Perçin, Nerime Elbe, Güner İçseven, Türkan Erkin ve 'Macar Nermin' den oluşan 'Yedili Çete'¹¹, ileride Türkiye kamuoyunun tanınmış kişileri arasında yer almış ve ilişkileri uzun yıllar devam etmiştir.¹² 'Macar eğitiminden gelen' Nermin Suley öğretmen ve arkadaşlarının desteği ile Türkçesini *ilerletmiş, Türkiye'ye uyumu da kolaylaştırmıştır*.¹³

Lise son sınıfı yatılı okuyabilmek için 1939 yazında İzmir Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz'dan çevirmenlik yapmak üzere iş istemesi de hayatındaki başka bir dönüm noktasıdır. İzmir Fuarı'nın tasarımıyla istihdam edilecek olan, aralarında Fransız mimar Le Corbuiser'in¹⁴ de bulunduğu bir heyetin geleceğini gazeteden öğrenmiştir. Fuarda çalıştığı yaz tatilinde *Tan* gazetesi ve *Dail Expres*'ten Avrupa'daki savaş haberlerini takip etmeye başlamıştır. Fuarın açıldığı 1 Eylül 1939 günü, yeni bir savaşın başladığı anlamına gelen Hitler'in Polonya'ya uyguladığı Yıldırım Savaşı'nı radyodan dinlemiş, Hitler'in durdurulamaz yükselişinden ürkmüştür.¹⁵ Hitler'in dinlemeye mecbur bırakan sesi, Nermin Suley'i çok etkilemiştir. Henüz o dönemde sıklıkla Hitler'in kitleleri kazanmak için yaptığı propaganda, henüz o yıllarda Nermin Suley'de farkındalık yaratmıştır. İlerleyen zamanda radyonun televizyona göre sıcak bir iletişim aracı olduğunu fark edecektir. Doktora tezini tamamlamasının ardından yazdığı makalelerinde kitle iletişim araçlarının tesirlerini diktatörlerin en kudretli silahının '*sözlü yayın*' yapan radyo olduğuna, bir partiyi iktidara taşıdığı gibi, iktidarda kalmasının da şartlarını hazırladığına temas edecektir.¹⁶ Nazi Partisi'nin özgürlük ortamında basın ve radyonun sağladığı imkanlarla iktidara geldiğine ve onları zamanla 'bir numaralı propaganda müessesesi' ne dönüştürerek algı yarattıklarına vurgu yapmıştır.¹⁷

Akademik hayata geçtiğinde verdiği derslerde bu konunun üzerinde durmuştur. Hitler ve Mussolini gibi liderlerin radyo konuşmalarıyla inandıkları teorinin yön ve rengini

¹⁰ Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umut*, s. 59.

¹¹ Bakınız. EK-I.

¹² Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s. 76.

¹³ Mübeccel Kıray, *Hayatımda Hiç Arkama Bakmadım*, (Söyleşi: F. Atacan, vd.), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 41, 49.

¹⁴ İzmir şehir planının tanzim edilmesi için Belediye Başkanı Behçet Uz tarafından davet edilen mimar ve şehir planlamacısı Le Corbusier'in hazırladığı plan, II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamamıştır [Gülnaz Gezer Baylı, *Türkiye'de İstihdam Edilen Fransız Uzmanlar ve Türk Modernleşmesine Katkıları*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 162, 167].

¹⁵ Abadan Unat, *a.g.e.*, s. 86, 89-93; Kabaş, *a.g.e.*, s. 65; Güngör Uras, "Nermin Abadan Unat", *Milliyet*, 17 Ekim 2010, s. 6.

¹⁶ Abadan, "Kütle Haberleşme Vasıtaları (Mass Communication Media)", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 15, S. 1, s. 1960, s. 147.

¹⁷ Abadan, *Halk Efkarı Mefhumu ve Tesir Sahaları*, SBF Yayınları, Ankara, 1956.s. 13.

yiğınlarla tanıtmaya çabaladığına dikkati çekmiştir.¹⁸ Böylelikle akademik hayatının arka planının henüz lise yıllarında oluştuğunu, onu sosyal bilimler ve siyaset bilimiyle ilgilenmeye götürdüğünü, hatta disiplinler üstü çalıştığını, zaman içerisinde yaptığı projelerinde ve yayınlarında görebiliyoruz.

Nermin Suley'in Türkiye'ye geldiği dönemde Avrupa'da kızlar üniversiteye gitmezken Atatürk Türkiye'sinde bu imkânın kızlara verilmiş olması, kızların kimlik kazanması, ideallerinin önlerine konulmuş olması, onun annesini bırakıp Türkiye'ye gelmesinde temel fikir olmuştur. Atatürkçülüğün bir ürünü olarak sahip olduğumuz bilgi birikiminin sosyal sermayemiz olduğunu düşündüğünden kendisini yaşadığı topluma katkıda bulunmak zorunda hissetmiştir.¹⁹ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne 1940'ta kayıt yaptırmaya giderken kariyer yapma bilinciyle yola çıkmıştır. Hukuk Fakültesi'nin masraflarını temin etmek için yabancı dil bilgisi sayesinde yabancı firmalarda sekreterlik, çevirmenlik yapmış, bir Alman gazetesine, Türk basınında çıkan haberleri çevirmiştir.²⁰

Hitler'in Yahudi düşmanlığından sürgün edilen pek çok Yahudi bilim adamına İstanbul Üniversitesi de 1933 Üniversite reformu kapsamında kucak açmıştır. Bunlar arasında Macar Asıllı Prof. Andreas Schwartz, Hukuk Fakültesindeki derslerini asistan Türkan Rado'nun²¹ çevirileri ile yapmıştır. Öyle ki, Rado bir dönem Nermin Suley için duruşuyla rol model olmuştur. Yabancı hocaların Fransızca anlattığı dersleri, rahatlıkla not tutarak ve bazen soruları da cevaplamak suretiyle takip edebilmiştir.²² Hukuka Giriş dersini, doktorasını Almanya'da yapan Doçent Yavuz Abadan'dan almıştır. Abadan, aynı zamanda Eminönü Halkevi'nin başkanıdır. Demokratik tutumu ile gençlere halkevinde kendilerini geliştirmeleri için fırsat vermiştir. Savaş yıllarında Eminönü Halkevi yoğun bir kültür programı izlemiştir. Bu vesileyle Nermin Suley, fakülteden hocası Yavuz Abadan'ı da yakından tanıma olanağı bulmuştur.²³ Sınıf arkadaşlarından İffet Aslan, debates (münazara) yapma izni almıştır. Üniversite için bir yeniliktir, demokratik tartışmaya hızlı bir başlangıç olmuştur. Cumhuriyet Dönemi modernleşme sürecinde yer alan Fransız uzmanlardan Charles Crozat,²⁴ Kamu Hukuku dersine girmiştir. Nermin Suley, Hukuk Fakültesi'ni 1944'te bitirmiştir.²⁵

B. “Ulus”ta Gazetecilik Deneyimi: “Kamuoyu” Kavramı ve Siyasal İletişimin Zihninde Şekillenmesi Süreci

Nermin Suley Almanca, Fransızca, İngilizceye olan hakimiyeti ve hukuk alt yapısıyla *Ulus*'un İstanbul temsilcisi Halil Atay'ın dikkatini çekmiştir. Ardından gazetenin Ankara başyazarı Falih Rıfkı Atay tarafından Ankara'ya çağırılmasıyla, hayatını ve kariyerindeki yeni bir döneme daha girmiştir. 1944-1946 yıllarında çağın nabzını elinde tutan, kamuoyunun ne düşündüğünü araştırma işi olan gazetecilik mesleğini yapmıştır. Tek parti döneminin yayın organı olan *Ulus*'ta radyodan dinlediği haberleri yayınlanmıştır.²⁶ Tamamında erkeklerin

¹⁸ Abadan, *Milliyet*, 16 Ekim 1960, s. 6; *Youtube*, 14 Kasım 2024.

¹⁹ Kabaş, *a.g.e.*, s. 100-101, 235; Ahmet T. Kışlalı, *Cumhuriyet*, “Niçin Kemalist'im?”, 15 Kasım 1992, s. 4.

²⁰ Abadan Unat, *a.g.e.*, s. 112.

²¹ Abadan Unat, *a.g.e.*, s. 103; Türkan Rado, Türkiye'nin ve dünyanın da ilk kadın Roma Hukuku profesörü olarak aynı kürsüde çalışmıştır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkan_Rado/, 2024).

²² Abadan Unat, *a.g.e.*, s. 85-87, 89; *Yüz Yıllık Umut*, s.120-121.

²³ Kabaş, *a.g.e.*, s. 81, 89, 91.

²⁴ Önce Darülfünun'da 1929'da ve ardından İstanbul Üniversitesi'nde 1941'e kadar istihdam edilen Charles Crozat'ın Amme Hukuku dersinin sistemleştirilmesinde özel bir yeri vardır. Derslerini çeviri usulüyle yapmıştır [Gezer Baylı, *a.g.e.*, s. 91, 96].

²⁵ Abadan Unat, *Kum Saati İzlerken*, s. 90, 118.

²⁶ Abadan-Unat, *a.g.e.*, s.122-125.

çalıştığı *Ulus*'ta, bir kadın olarak 250 Lira ücret ile işe başlaması günün şartlarında sıra dışı bir durumdur. Atatürk'ün ülkesinde o günün koşullarında kadın gazeteci rolünün değerini yıllar sonra fark edecektir. *Ulus*'un magazin kısmında da; kadınların giydiği tayyör, iştahsız çocukların beslenmesi, ABD ve İngiltere'de tedaviyle çocuk sahibi olmak gibi konularda çeviri yazılar yayınladığı gibi Ankara'daki kültür sanat etkinliklerine katılan sanatçılarla da röportajları yer almıştır. *Ulus*'taki yazılarıyla Adalet Ağaoğlu'nun imrenerek izlediği ve cesaret aldığı bir gazeteci olmuştur.²⁷

II. Dünya Savaşı'nın yıldönümünde 8 Mayıs 1946'da Hukuk Fakültesi'nden hocası, hayranı olduğu, o sırada Cumhuriyet Halk Partisi Eskişehir milletvekili Yavuz Abadan ile evlenmiştir. Abadan, 20 Temmuz 1946 genel seçimlerinin ardından milletvekilliğinden ayrılınca *Ulus*'un başyazarlığını, ardından 1947-1950 yıllarında Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne bağlı İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapacaktır.²⁸ Henüz Ankara'da *Ulus*'tan başka bir gazete olmaması ve İstanbul'daki gazetelerin de Ankara'da bir bürosu bulunmaması ve eşi Yavuz Abadan'ın başyazar olmasıyla kamusal sorumluluk gereği, gazetede işinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Serbest yazar olarak 1947-1950 arasında *Ulus*'a savaş sonrası dünya ve önde gelen düşünce adamlarını tanıtmaya yönelik yazılar yazmıştır. Bu arada avukatlık sınavını geçmiş, ancak çok kısa süren bir avukatlık deneyimi olmuştur. İki boşanma davasını üstlenmiş olmakla birlikte bu mesleğin kendi doğasına uymadığını fark edip sürdürmemiştir.²⁹

Merkezi İngiltere'de bulunan Uluslararası Kadınlar Birliği, İsveç Kadınlar Birliği ile birlikte Stockholm'de 29 Ağustos-9 Ekim 1948'de Yakınoğu Kadınları Konferansı için iki aylık bir seminer düzenlemiştir. Irak, İran, Lübnan, Mısır, Ürdün ve Türkiye'den katılan kadınların iletişim kurmalarının yanı sıra İsveç'teki sosyal yardım kurumlarını, endüstri ve eğitim faaliyetlerini göstermek amaçlanmıştır. Delege olarak avukat ve gazeteci bir kadın olarak Nermin Abadan ile birlikte hükümet tarafından Adana milletvekili Makbule Dıblan tercih edilmiş ve yollukları ödenmiştir.³⁰ Beraberlerinde İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden emanet götördükleri el işlemeleri ile 'Şimalin Venediği' denilen Stockholm'de "Memleketimizdeki Kadınlık Alemi" üzerine verdikleri iki konferansa dair İsveç'in *Expressen* ve *Aftonbladet* gazetelerine yansıyanlar, İsveç'in Türkiye Büyükelçiliği tarafından Fransızcaya tercüme edilerek Türk Dışişleri'ne gönderilmiştir.³¹

İsveç hakkındaki izlenimlerini ve İsveç halkının içinde bulunduğu şartları *Yeşil Göller Diyarı* adlı kitabında değerlendirmiştir. İsveç'in siyasi hayatı, demografisi, ekonomisi, sosyal hayatı ve hukuku üzerine kısa bilgi vermiş, gözlemlerinde dikkatini çeken noktalara temas etmiştir. İsveç'te kaldığı altı hafta sürecinde katılımcılar, etkinliği düzenleyen dernek üyelerinin evinde konuk edilmiştir. Stockholm seyahatinde rast geldiği milletvekili seçimlerinde İsveçli kadınlar erkeklerle birlikte oy kullanmıştır. Karı kocadan birisi diğeri için oy pusulasının bir zarfa iki şahit eşliğinde koyarak sandığa götürebilmektedir. İsveç, doğası sert olmasına karşın, halkı çetin mücadele vermeyi öğrenmiştir. İsveçli kadınlar hayat mücadelesinde erkeklerle birlikte katılmıştır. Erkekler madenlerde, denizci olarak ya da ağır işlerde çalıştıkları için dış mekânda kadınlar daha çok göze çarpmaktadır, kadın

²⁷ Kabaş, a.g.e., s. 107; Eser Köker-Serpil Üşür, *Nermin Abadan Unat 80 Yaşında*, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı Yayını, Ankara, 2001, s. 5-6.

²⁸ <http://tite.ankara.edu.tr/enstitumuz/17609-2/>; Abadan-Unat, *Yüz Yıllık Umut*, s. 200; Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s. 128.

²⁹ Abadan-Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s.157-159.

³⁰ Nermin Abadan, *Yeşil Göller Diyarı*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1950, s. IX, X,11, 13, 28-31, 34, 78.

³¹ BCA 220205-213148-26; 220311-213275-1; Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umut*, s. 184-187, 305; Kabaş, a.g.e., s.150-154.

nüfus erkeklerden daha fazladır ve kadınlar erkeklerin yaptığı meslekleri yapabilmektedir. Evlilik kurumu sona erdiğinde, mevcut varlıkları eşit olarak paylaşılabilir. Kadınlar Kongresi delegeleri kapanış toplantılarını 17 Ekim 1948’de Paris’te yapmıştır. İnsan Hakları Bildirgesinin kabul edilmesinden kısa bir süre öncesinde Abadan, insan hakları hususundaki Birleşmiş Milletlerin Paris’te sürdürdüğü çalışmalarının bir komisyonuna Türk büyükelçiliği kanalıyla katılabilmektedir.³² Kendisini ‘Yeşil Şehirler Diyarında Bir Cevlan’ olarak tanımlayan Abadan, izlenimlerini Türkiye dönüşünde ayrıca gazetede de yayınlamıştır.³³

İsveçli kadın platformuna duyduğu ilgiyle, benzeri bir uygulamayı, İsveç dönüşünde, kuruluşunda yer aldığı ve başkanlığını yaptığı Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği’nde Truman Doktrininin gündeme geldiği dönemde devam ettirmiştir. 6 Ocak 1950’de hukuki varlığına kavuşan derneğin biri Türk ve diğeri Amerikalı olmak üzere iki başkanı bulunmaktadır. Gazeteci Nermin Abadan, derneğin ilk Türk başkanı olmuştur.³⁴

C. SBF’de Akademik Kariyeri (1953-1985)

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin 1948’de ilk doktora programını açmasıyla birlikte Nermin Abadan da hukuk doktorasına başlamıştır. Devletler Hukuku dersinde ‘Kayıtsız Şartsız Teslim ve Almanya’ konulu hazırladığı ödevi çok takdir görmüştür. Siyasal bir formül ile Almanya’nın savaştan ayrılmasının kökenlerini araştırdığı çalışmasında cevabı, Roosevelt’in yakın danışmanlarından Harry Hopkins’in anılarında bulmuştur. Nermin Abadan, Casablanka’da 1942’de konferansa katılan Roosevelt ve Churchill’in farklı uyku düzenlerinden dolayı Roosevelt’in gazetecilere verdiği ‘*kayıtsız şartsız teslim cevabı*’³⁵ ve Churchill’in itiraz edemeyişinde Hitler’in ölümüne savaşma kararı almasındaki etkiyi tespit etmiştir.

Colombia Üniversitesi’nden Türkiye’ye, Demokrat Parti’nin yol açtığı sosyal değişiklikler için ampirik araştırmaya (alan araştırması) gelen ABD’li sosyal bilimci Daniel Lerner ile yaptığı tartışmalar, Nermin Abadan’ın doktora tez konusunu belirlemesinde etkili olacaktır. Böylelikle, demokrasinin en canlı göstergesi sayılan *kamuoyu* kavramına yoğunlaşacaktır. Yasama, yürütme, yargıdan sonra toplum üzerinde etkili olan güçleri keşfetmeye çalışmıştır. Henüz siyaset bilimi ile tanışmadığı için konuyu, yasama organı üzerindeki baskılar yönünden düşünmeye başlamıştır. Bu süreçte kamuoyunun, çağdaş siyaset bilimi ve bilhassa demokrasinin tartışılmasında dominant bir rol oynadığını keşfetmiştir.³⁶

Fullbrighth bursundan yararlanmak üzere eşi Yavuz Abadan tarafından desteklenen Nermin Abadan, 1953’te bir yılına ABD’ye gitmiştir. Bu süreçte ABD’deki başkanlık seçim kampanyalarına tesadüf etmiştir. İlk kez gördüğü ve bir kitle iletişim aracı olan ‘*seçmenlerle yakın temas kurabilen*’ televizyonun kamuoyu üzerindeki tesirini, başkan adaylarından Eisenhower ile Stevenson’ın televizyondaki konuşmaları üzerinden görmüştür.³⁷ Ayrıca, seçimlerde Life dergisinde yer alan başkan adaylarından Eisenhower’ın ailesi ile Stevenson’ın da tek başına altı delik bir ayakkabı ile sandalyede otururken çekilmiş

³² “Kadınlar Kongresi”, *Ulus*, 10 Ekim 1948, s.3; Abadan, *a.g.e.*, s. 11, 28-31, 37, 74, 81, 143.

³³ Abadan, “Stokholm Notları”, *Ulus*, 6 Şubat 1949.

³⁴ Abadan, “Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği”, *Akis*, 3 Temmuz 1954; Abadan, Yüz Yıllık Umut, s. 187.

³⁵ Kabaş, *a.g.e.*, 150-154. Bakınız. Sherwood, R. E. (1950). Roosevelt and Hapkins. C. II, New York, Bantam.

³⁶ Abadan-Unat, “Türkiye’de Toplumsal Değişme, Piyasa Araştırmaları ve Kamuoyu Yoklamaları”. *Kamuoyu Araştırmaları I. Uluslararası Sempozyumu, 17-19 Ekim 1988*, (Ed. Muharrem Varol), BYYO Yayınları, Ankara, s. 1988, s. 29, 47; Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s.163.

³⁷ Abadan, “Kütle Haberleşme Vasıtaları (Mass Communication Media)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 15, S. 1, 1960, s. 150.

fotografinin uyandırdığı mesaj, bir hayli dikkatini çekmiştir. ABD’de edindiği izlenimler ve kurduğu ilişkilerle siyaset bilimi hakkında bilgi sahibi olmaya başlamıştır. Sahip olduğu hukuk bilgisiyle birleştirildiği takdirde demokrasi ile yeni tanışan Türkiye’nin sorunlarının kavranmasında kamuoyunun ne kadar mühim olduğunu gözlemlemiştir. Bilgi aktarım sürecinin nasıl işlediğinin bilinmesinin, kitle iletişim araçlarından hangisinin daha fazla ya da az tesirli olduğunun araştırılmasının zorunluluğunu, 1960’lı yıllarda yazdığı bir makalesinde vurgulamıştır.³⁸ Akademik kariyer yapma fikri böylelikle ortaya çıkacaktır. İleriki yıllarda da Gandhi’nin bedenine doladığı beyaz bezin, halk yığınları tarafından kolaylıkla anlaşılması açısından kişisel bir sembol, başvurduğu bir teknik olduğunu yazacaktır.³⁹ Ayrıca ABD seçimleri ile ilgili gözlemlerini *Ulus’a* yayınlanmak üzere göndermiştir.

Burs sürecini başarıyla tamamlamış, dönüşünde Türkiye’de bilinmeyen kavramları tanıtmayı kendisine misyon edinmiştir. SBF’de 1953 Aralık’ında kamu yönetiminde asistanlık sınavına girmiştir. Minnesota Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü başkanının, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile SBF dekanlarına yönelik Nermin Abadan’ı takdir eden ve kendisinden yararlanılabileceğine yönelik mektubu, SBF’ye kabulünde etkili olmuştur. O döneme kadar SBF vali, kaymakam, maliye müfettişi gibi görevlileri yetiştiren erkeklerin egemen olduğu bir eğitim kurumudur. Kız öğrencilerin 1948’de gelmeye başladığı SBF’ye, toplumsal cinsiyet eşitliği adına, kabul edilen on asistan içerisinde Nermin Abadan’ın ilk ve tek kadın olarak girmesi önemli bir aşamadır. Türkiye’nin ilk kadın büyükelçisi olan Filiz Dinçmen, SBF’de Nermin Abadan’ın öğrencisi olacaktır.⁴⁰

Hukuk alt yapısına da sahip olduğu için o dönemde ülkemiz için orijinal olan ve ‘halk efkârı’ olarak tanımlanan kavramı ve gelişimini doktora tezi olarak SBF’ye bağlı Amme İdaresi Enstitüsü’nde 1955’te yazmış ve yayınlamıştır. Ardından *amme idaresi* (kamu yönetimi) dersini vermeye başlamıştır.⁴¹ Tezinde yer verdiği *Public Opinion* karşılığı olan kamuoyu ve *public relations* karşılığı olan halkla münasebetler (*halkla ilişkiler*) kavramları Nermin Abadan’la birlikte literatürümüze kazandırılmıştır.⁴² Abadan, amme idaresinin kurumların teşkilatlanma biçimi ve idare edilme tarzı olduğu kadar siyaset biliminin de bölümü olduğunu, idareciliğin metot ve usullerini de içerdiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan da sosyal bir ihtiyacı da karşılayan amme idaresinin halka ilişkileri ne kadar gerçekleştirdiğinin ölçütü, halkla olan ilişkileri olduğunu vurgulamıştır.⁴³ Dolayısıyla amme idaresi, halkla ilişkilerin ‘dinamik bir cephesidir’. *Halkla ilişkiler, yönetici ve yönetilenler arasında bir köprü işlevi görmektedir.*⁴⁴

Abadan, ilk olarak ‘halk efkârı’ kavramını tercih etmiş, zaman içerisinde ‘halkoyu’ ve ‘kamuoyu’ kavramlarına dönüştürmüştür. Tartışmalı konularda basın, aydınlar, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları, siyasi parti ve derneklerin takındıkları tutum ve güttükleri siyaset üzerinden kamuoyu şekillenmektedir. Siyasi partilerin oluşumu,

³⁸ Abadan, a.g.m., s. 158.

³⁹ Abadan, “Liderler ve Semboller”, *Milliyet*, 16 Eylül 1960; Abadan-Unat, *Yüz Yıllık Umut*, s. 190-191; Kabaş, a.g.e., s. 164-169.

⁴⁰ Abadan-Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s.182, 196-197; *Yüz Yıllık Umut*, s. 206; Kabaş, a.g.e., 178.

⁴¹ Abadan Unat, “Türkiye’de Politik İklim Siyaset Bilimi Alanında Angaje Olmayan Çalışmaları Neredeyse İmkânsız Kılıyor”, *İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi*, (Söyleşi Yapanlar: S. Çakır ve M. İ. Özekmekçi), 2009, s. 34.

⁴² Abadan, *Halk Efkarı Mefhumu ve Tesir Sahaları*, SBF Yayınları, Ankara, 1956, s. 58.

⁴³ Abadan, “Amme İdaresi ve Halkla Münasebetler”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.10 S.2, 1955, s. 171.

Türkiye’ye halkla ilişkiler (PR) mesleğini getiren Betül Mardin, 1971’den itibaren ‘halkla ilişkiler’ i üçüncü göz olarak nitelendirmiş, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nda (TRT) da çalışmıştır. İlerleyen yıllarda kendi şirketini kurarak halkla ilişkilere büyük hizmetler vermiş, dünyanın 16 PR’ı arasında yer almıştır (Youtube, 27 Mart 2012).

⁴⁴ Abadan, “Amme İdaresi ve Halkla Münasebetler”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.10 S.2, 1955, s. 172.

faaliyet ve programları için kamuoyu, ciddi bir ehemmiyet taşır. İster totaliter, ister demokratik rejimlerde liderler, belli bir yönde gelişmesini istedikleri siyasetlerini belirlerken onları destekleyecek bir kitlenin varlığını bilmek isterler. Aralarındaki fark, kamuoyunun kullanımına ilişkindir ve demokratik rejimler kamuoyunu ikna yolunu tercih ederlerken totaliter rejimler propaganda denilen suni yolu tercih etmeleridir.⁴⁵ Her ne kadar kamuoyu, hukuk dışı bir faktörse de söz konusu toplumda mevcut ve yaygın olan toplumsal kanaatlerin yoğunluğu ve şiddeti, kanunların şekil ve içeriği üzerindeki tesirli olmasına bağlıdır. Bununla beraber Abadan, doğrudan demokrasinin direkt mahsulü sayılan referandumun (halkoylaması), kamuoyunun ortaya çıkmasına geniş ölçüde imkân sunmakta olduğunu savunmaktadır.⁴⁶

Kanun yapan üzerinde kamuoyu vasıtasıyla tesirini gösteren ve bir çeşit menfaat grupları olan ‘tazyik grupları’nın (baskı grupları) kanun çıkarmak, geciktirmek ya da kaldırmak gibi emellerine kavuşmak için sistematik propaganda yapabileceklerinden yola çıkarak bir tür baskı grupları haline geldiklerini de tezinde işlemiştir.⁴⁷ Bunun biraz da söz konusu toplumdaki iletişim araçlarını gelişmişliği ile de alakalı olduğunun altını çizerken henüz o dönemde dahi iletişim biliminin siyaset bilimi üzerindeki ağırlığına vurgu yapmıştır. Baskı grupları, yürütme kuvvetine mensup kişilerle de temas etmek suretiyle ‘kanun simsarlığı (lobby)’ müessesini oluşturarak bir tür kamu hizmeti yerine getirmekte, bazen de yürütülecek politikayı tespit etmeye yönelik istihbarat vermektedir.⁴⁸ Dolayısıyla kamu menfaatini de temsil etmektedirler. Kamuoyu yoklamalarının neticelerini uygulamak zorunlu olmasa da aydınlatılacak noktaları tespit etmekte her ikisi de etkin rol oynamaktadır.⁴⁹ Bu doğrultudaki tespitleriyle birlikte ilerleyen yıllarda kamuoyunu, demokraside *beşinci kuvvet* olarak kabul edecektir. Doktora tezinin kaynakçası büyük oranda yabancı eser ve makalelerden oluşmuştur. Abadan, Amme İdaresi asistanı iken *Bürokrasi* isimli doçentlik tezi 1958’de yazmış ve kitap olarak yayınlamıştır.⁵⁰ Bürokrasi kavramı siyasal, sosyal ve ekonomik hayattan meseleleri kapsamaktadır.

Batı literatüründe çok fazla çalışılmış olmakla birlikte, ülkemizde toplu olarak incelenmediğini gördüğü için bürokrasi konusunu çalışmıştır. Kamu yönetimi alanının ilgisi ve izni dahilinde bürokrasiye temas ederken sosyolojik, siyasal, ekonomik, hukuksal ve psikolojik yönlerden tahlil etmeye çalışmıştır.⁵¹ Tezinde bürokrasinin büyük ölçüde kamu yönetimini ilgilendiren bir teşkilatlanma ve idare konusu olduğunu belirtmiştir. Bürokrasi kamu sektöründe olduğu kadar özel sektörde de mevcuttur. Endüstrileşmeyle birlikte özel sektörün bürokrasisi de gelişmiştir.⁵² Zaman içerisinde polis devleti, hukuk devleti tipleri varken günümüzde kapsamlı ve yaygın kamu hizmetlerinden dolayı idare devleti tipi ortaya çıkmıştır. Nermin Abadan’a göre devlet mekanizmasını etkisinde bulunduran *dördüncü kuvvet* basındır ve bürokrasi de *beşinci kuvvet* olan kamuoyunun paralelinde bulunmaktadır. Devletlerin teşkilatlanma ve idare şekline bakılmaksızın bürokrasi her yerde benzer şekilde bir gelişim göstermekle birlikte, iç işleyişi açısından farklılık göstermektedir. Totaliter rejimlerde kontrol keyfiyeti bulunmaktadır. Nitekim Nazi Partisi, kontrolü ele geçirdikten sonra iktidarını güçlendirmek üzere ‘zihinler üzerinde tekel kurma

⁴⁵ Abadan, *Halk Efkarı Mefhumu*, s. 53, 55; Abadan, “Halkoyu ve Dış Politika”, *Milliyet*, 05 Eylül 1964.

⁴⁶ Abadan, *a.g.e.*, s. 116-117.

⁴⁷ Abadan, *a.g.e.*, s. 139.

⁴⁸ Abadan, *a.g.e.*, s. 140.

⁴⁹ Abadan, *a.g.e.*, s. 53-56, 159, 161-162.

⁵⁰ Abadan, *Bürokrasi*, SBF Yayınları, Ankara, 1959.

⁵¹ Abadan, *a.g.e.*, s. 2.

⁵² Abadan, *a.g.e.*, s. 97, 216.

gayesiyle' kitle iletişim araçlarını kontrol altına almıştır.⁵³ Demokratik rejimlerde ise söz konusu kontrolü siyasi partiler, baskı grupları ve kamuoyu yerine getirmektedir. Bürokratik düzen, sosyal bünyenin varlığı ve devamı için temel şarttır. Önemli olan vatandaş üzerinde varlığını en az hissettirmesidir.⁵⁴

C. 1.Yurtdışı Türk İşçi Göçü: Alan Araştırması Deneyimiyle Başlayan Göç Araştırmaları

Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı'nın ardından 1960'lı yıllara gelindiğinde ekonomik büyüme göstermiş, zamanla da konuk işçi almaya başlamıştır. Türkiye de bu ihtiyaca cevap veren ülkeler arasında yer almıştır. Söz konusu dönemde ise 1960 Darbesi'nden sonra artan işsizliğe, döviz darboğazına çözüm bulmak üzere bir '*devlet politikası*' olarak yurt dışına Türk işçilerinin gönderilmesi gündeme gelmiştir.⁵⁵ 1961 Anayasasındaki kalkınma planları hedef gösterilmiş, tavsiye edici bir plan olarak, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda artan iş gücünün, kıtlığının hissedildiği Avrupa ülkelerine ihracından söz edilmiştir. Ancak ihraç edilecek nitelikli işgücünün bizde yaratacağı sıkıntılara yönelik önlemlerin alınmasının zorunluluğu da belirtilmiştir.⁵⁶ Bu kapsamda 1 Eylül 1961'te Batı Almanya ile ikili bir işgücü anlaşması imzalanmıştır. Türk işçileri bir yılına 1973'e kadar gitmeye devam etmiştir. 1960'lı yılların başından itibaren Almanya'ya yoğun olarak başlayan Türk işçi göçü meselesine, Nermin Abadan da 1962-1967 yılları arasında temas etmiştir. 1963'te Çalışma Bakanlığı'nı yürüten SBF hocalarından Prof. Dr. Cahit Talas'ın Nermin Abadan'ı önermesinde Almanca biliyor olması etkilidir. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından altı haftalığına dört asistan arkadaşıyla birlikte Batı Almanya'daki Türk işçilerinin durumunu yerinde inceleyerek rapor hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. DPT için o dönem Almanya'ya giden Türkler, iş gücü fazlasıdır. Batı Almanya, II. Dünya Savaşı'nda gördüğü yardım ve çektiği mahrumiyet nedeniyle, uluslararası iş birliğine yatkındır ve konuk işçileri teşvik etmiştir.⁵⁷

En çok göçmen Türk işçi Almanya'da olduğu için DPT araştırma alanı olarak Batı Almanya'yı tercih etmiştir. 1963 alan araştırmasının anketi, Nermin Abadan tarafından geliştirilmiştir.⁵⁸ 58 şehir, 96 firmada çalışan 67'si kadın olmak üzere 494 işçi ile yapılan anket ve işçilerin hikayeleri üzerinden veriler elde edilmiştir. Çalışmayı, DPT *Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları* adıyla 1994'te yayınlanmıştır. Göç eden Türk işçilerinin sorunları hakkında ilk büyük çaplı çalışma olmuş, ancak satışı yapılmamıştır.⁵⁹ Abadan, alan araştırmasının sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir: Giden işçiler, nasıl bir çalışma ve yaşam koşullarına maruz kalacakları hususunda yeteri kadar bilgilendirilmemiştir. İkili antlaşmalarda mesleki yönden kendilerini geliştirmeleri söz edildiği halde Almanya'daki işverenler, Türk işçilerini ağır koşullarda, düşük itibarlı ve yükselme imkânı olmayan işlerde çalıştırmışlardır. Daha çok metalürji ve imalat alanında istihdam edilmişlerdir.

⁵³ Abadan, "Kütle Haberleşme Vasıtaları ...", s. 133.

⁵⁴ Abadan, *Bürokrasi*, s. 219-22.

⁵⁵ Abadan Unat, *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.1.

⁵⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963, s. 460.

⁵⁷ Dilek Çınar, "Ulus-Ötesi Göç Hareketleri ve Entegrasyon Politikaları Ansiklopedisi: Bitmeyen Göç", *Boğaziçi Üniversitesi Mezunları Dergisi*, S. 226, Nisan, s. 21; Elvan Vural, "Kimliğini Kendi Seçen Kadın: Nermin Abadan Unat", *Boğaziçi Üniversitesi Mezunları Dergisi*, 226, Nisan, 2017, s. 62. Bakınız EK-II.

⁵⁸ Barbara Pusch, Julia Split, *Türk-Alman Göç Araştırmalarının 50 Yılı: Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'tan Otobiyografik Bir Değerlendirme*, Orient Institut/Max Weber Stiftung, Bonn, 2015, s. 29.

⁵⁹ Serkan Öztürk, "Siyaset Bilimi ile İletişim Bilimini Buluşturan Bilim İnsanı: Nermin Abadan Unat", *Türkiye'de İletişim Düşüncesinin Kökenleri*. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara, 2008, s. 156-157.

Alman sendikalarını amacı, yerli işçilerin yükselmesini sağlamak olmuştur.⁶⁰

Türk işçilerinin tasarruflarını resmi kurdan Türkiye'ye göndermemeleri, Türkiye'yi döviz kaynağından mahrum bırakmıştır. Sosyal hizmet uzmanları Türk işçilerine rehberlik etmemiştir. Türk işçileri özel hayatları ve bireysel ilişkilerinde geleneksel alışkanlıklarının dışına çıkamamıştır. Beraberinde getirdikleri alışkanlıkları, *'adeta el sürülmemiş bir tarzda'* kalmıştır. Dolayısıyla zihniyetlerinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Bunun nedeni işçilerin entegrasyonu için çaba sarf edilmemiş olmasıdır.⁶¹ Erkek Türk işçiler tasarruftan yana, kadın işçiler ise alışverişten yana olduklarından Nermin Abadan, *'Ekonomik bağımsızlık gerçek bağımsızlık değildir'* tezini gündeme getirmiştir.⁶² 1963'ten sonra Abadan, uzun yıllar göç konusu hakkında çalışmış, uluslararası pek çok kongreye katılmıştır. O dönemde Almanya'da sayıları 36 bini geçen Türk işçileri henüz ailelerini getirmemiştir. Almanya konuk işçileri bırakmak istemezken Türk işçileri de kazançlarını biriktirmek üzere kalmayı tercih etmiştir. İş öğrenip Türkiye'ye dönmeleri ise unutulmuş, durum Batı Almanya ve Türkiye için netleştğinde, iki ülke anlaşmış oldukları şekliyle planın işlemediğini fark etmiştir.⁶³

1963 araştırması, Almanya'daki Türk işçileri üzerinde az da olsa olumlu etki yaratmıştır. İşçilere özel döviz kuru belirlenerek karaborsadan daha fazla döviz kuru uygulaması sayesinde hem Türkiye, hem de işçiler kazanmıştır. Diğer etkisi, Türk işçilerinin çalıştıkları kurumlarda Türkçe uyarı levhalarının olmamasından dolayı üç kat daha fazla yaşadığı iş kazalarını yaşamaları, iki ülke arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması'nın yapılmasıdır.⁶⁴ Abadan, yıllar sonra Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları isimli araştırmasında dillendirdiği önerileri tam olarak hayata geçirmiş olsaydı, Dış Göç Bakanlığı kurulabilseydi, Avrupa'da sayıları giderek artan Türk işçilerinin durumu farklı olurdu, etnik kutuplaşma ve kökten dincilik akımları daha ılımlı yaşanabilirdi, diye yorum yapacaktır. Göçmenlerin varlığının, gittikleri ülkenin sağcı ve ırkçı politikalarını beslediğinden sorunlarını çözemedikleri oranda göç ettikleri ülkenin siyasi bünyesi değişmektedir.⁶⁵ Almanya'da donanım kazanmalarından ziyade kas gücüne önem verildiğinden, işçilerin nitelikli eleman olarak dönmeleri bir ütopya olarak kalmış olduğunun da altını çizmiştir.⁶⁶

Nermin Abadan'ın doçentlik ünvanının üzerinden beş yıl geçmiştir. Göç konusunun, iç ve dış göç konularında demografi alanı kadar ilgili olduğunu ve kamu yönetimini de ilgilendirdiğini düşündüğünden, profesörlük tezi olarak *'Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları'* adlı çalışmayı sunmuştur. Üyeleri arasında Prof. Dr. Cahit Talas'ın da bulunduğu jüri, konunun kamu yönetimini alanına girmediği yönünde değerlendirme yaptığı gerekçesiyle kabul etmemiştir. Konunun o dönem için tamamen yeni olmasından kaynaklı olduğunu düşünen Nermin Abadan, aslında dış göçü bir kamu yönetimi bir başka değişle yönetim bilimi konusu olarak düşünmüştür. Ardından Prof. Dr. Bahri Savcı'nın önerisiyle, Ankara Üniversitesi Senatosu'na yaptığı kürsü değiştirme isteği kabul edilince Anayasa

⁶⁰ Abadan-Unat, "Türkiye'nin Dış Göç Akımı ve Sosyal Hareketlilik", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 27, S. 4, 1972, s. 31, 35.

⁶¹ Abadan-Unat, "Yurt Dışına Göçen Türk İşçi Gücü ve Dönüş Eğilimleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 27, S. 2, 1972, s. 192; Abadan, "Göç Bir Çözüm Yolu Mudur?", *Milliyet*, 30 Kasım 1970; Abadan Unat, *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, 132, 152-153.

⁶² Abadan Unat, "1963: Münih'ten Hamburg'a Türk İşçilerle Beş Hafta", *Misafir Göçmen Yerli Almanya'ya İşgücü Göçünün 60'ıncı Yılı*, (Ed. B. Ulus), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2021, s. 583.

⁶³ Abadan-Unat, *a.g.e.*, s. 587; Vural, *a.g.m.*, s. 66.

⁶⁴ Pusch ve Split, *a.g.e.*, s. 17.

⁶⁵ Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s. 203, 209; Vural, *a.g.m.*, s. 65.

⁶⁶ Pusch ve Split, *a.g.e.*, s. 13-14, 20.

Hukuku Kürsüsü'ne geçmiş, bu da yeni bir tez yazmasını gerektirmiştir.⁶⁷

C. 2.Yönetim Bilimini İletişim Bilimiyle Değerlendirmesi

1960 İhtilali'nin hemen öncesinde 1959'da Ankara Üniversitesi SBF ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik 18-25 yaş arasındaki çoğu üniversiteli ve kısmen de liseli öğrencilerle alan araştırması yapılmıştır. Abadan, katılımcıların siyasi ve sosyal konulara verdikleri cevaplar ve basına verdikleri demeçleri üzerinden içerik analizi yöntemi kullanmıştır. Ayrıca 1961'de makale olarak yayınlamış, 1964'te Yavuz Abadan'ın Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği (IPSA)'ne başkan olduğu dönemde bildiriye dönüştürmüş, Cenevre'de düzenlenen 6. Dünya Kongresi'nde de sunmuştur.⁶⁸ Nermin Abadan, Yavuz Abadan'ın 1967'de vefatının iki yıl sonra IPSA'ya başkan vekili seçilmiş, toplantılarına katılmıştır. İleri gelen siyaset bilimcilerin hepsinin erkek olduğu kuruluştaki bir Türk kadını olarak Türk inkılâbının Türk kadınına hangi noktaya getirdiğini açıklamak istemiştir.⁶⁹ Abadan'ın vardığı sonuçlara göre; teşkilatlı ya da teşkilatsız gençlik, üniversite yıllarında siyasi oluşuma dahil olmuştur. Genç Cumhuriyet'e duyduğu ilgiyle Atatürk milliyetçiliği ve devrim konularında hassastır, komünizmi düşman olarak görmüş, demokratik özgürlüğün koruyucusu olarak Nermin Abadan'ın deyimiyle *dördüncü kuvvet* olan basın özgürlüğünü desteklemiş, Kore Harbi'ni, Kıbrıs meselesini önemsemiştir. Kız erkek ayrımının olduğu gelenekten gelen gençlere, belediyeler ve okullar yaratıcı boş zaman faaliyetleri için sınırlı imkanlar sunmaktadır. Söz konusu araştırmanın yapıldığı dönemde Türkiye, henüz radyo, sinema ve basından oluşan kitle iletişim araçlarına sahiptir. Milli Birlik Komitesi Hükümeti döneminde üniversiteler, teşkilatlı öğrenci kuruluşları ve basın, siyasal davranış ve faaliyetleriyle kamu hizmetlerinin yürütülmesinde getirdikleri yorum ve eleştirilerle boşluğu doldurmaya, siyasi dengeyi kurmaya çalışmaktadır.⁷⁰

1961 Anayasanın emredici hükümleri gereğince dünyada ilk kez kapsayıcı siyasi partiler kanunu söz konusu olmuştu. 1965 seçimlerinde seçmen kararlarına etki eden sosyal ve psikolojik faktörler, seçim sonuçlarının siyaset biliminin yöntemleriyle incelenmesini cazip kılması, Nermin Abadan'ı, 1965 seçimlerinin etüdünü yapmaya yöneltmiştir, ki konu Türkiye'de ilk defa ele alınacaktır. Alan araştırmalarına değer veren SBF'den Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta'nın teşvikiyle Abadan, SBF'ye bağlı Halkoyu Araştırmaları Grubu (SİHAG) ile araştırmalarını yürütecektir. Eskişehir ve Diyarbakır'da kanaat önderlerinin oy verme davranışlarına yönelik alan araştırması yapılmıştır. 1965 seçimlerinden üç ay önce 'köprübaşı' vazifesi gören 268 kanaat önderi üzerinde bir grup asistanın desteğiyle anketleri uygulamıştır.⁷¹ Seçmenler, akılcı davranmaktan çok, duygusal ve gelenekçi davranarak kanaat önderlerinin bilinçli ya da bilinçsiz tesirleriyle hareket etmekte, ülke meselelerine bakmaktan ziyade, liderlerin kişiliklerine, siyasi partilerin halk üzerindeki tasavvurlarına bakarak karar vermektedir. Ayrıca Abadan, Türk basınının önde gelen yayın organlarının iç politika haberlerini, TBMM Tutanak Dergisini, altı siyasi partinin merkez organlarının yayınladığı seçim malzemelerini ve radyo konuşmalarını ayrı bir ekiple değerlendirmiştir. 1965 seçimleri kısmında yapılan propagandanın bir kısmı basın ve yayın konuşmalarıyla yapılırken bir kısmı da tahrik edici suçlamalardan ibaret olduğunu tespit ederek içerik

⁶⁷ Abadan Unat, a.g.m., s. 38-39.

⁶⁸ Abadan, "Türk Gençliğinin Değer Yargıları ve Siyasal Davranışı", Ankara Üniversitesi *SBF Dergisi*, C. 20, S.1, 1965, s. 199-200.

⁶⁹ Kabaş, a.g.e., s. 209.

⁷⁰ Abadan, a.g.m., s. 209, 221-223.

⁷¹ Abadan, *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1966.

çözümlemesi de yapmıştır.⁷² Anayasa Kürsüsü Doçenti Nermin Abadan'ın 1965 Seçimlerini incelediği 'Anayasa ve Seçim Hukuku Açısından 1965 Seçimleri' adlı kitabı, jüri tarafından profesörlük tezi olarak kabul edilmiştir. Profesörler Kurulu kararı ve Senato onayıyla, 5 Temmuz 1966'da aynı kürsüde açık bulunan Anayasa Hukuku Profesörlüğüne atanmıştır.⁷³ Hatta Adalet Partisi'nin yeni lideri Başbakan Süleyman Demirel kitabını okumuş, tarafsız olarak konuyu işlemesini takdir etmiştir.⁷⁴ Abadan'ın yönetiminde SİHAG ile başka bir kamuoyu araştırması da Adana ve çevresinde yayın yapan yerel gazetelerin tirajını yükseltmeye yönelik yapılmıştır.⁷⁵

1969-1970 yıllarında konuk profesör olarak Münih Üniversitesi'nde Siyasal Bilgiler Fakültesi yerine geçen Geschwester Scholl Institut'ta Siyasi Partiler ve Türkiye Cumhuriyeti konulu derslerini verdiği dönemde OECD adına yürütülen Türk göçmen işçilerin geri dönme niyetleri konulu bir araştırmada da görevlendirilmiştir. Uluslararası bilim çevrelerinin bir parçası durumundadır. Türklerle yapacağı görüşmesinde kendisine destek veren öğrencilerinden Andreas Geiger'in de ileriki yıllarda akademik kariyerinde etkili olmuştur. Geiger, Türk göçmen işçilerini siyasal bilinçlenmesi, sendikal faaliyetlerini, sağlık risklerini çalışmalarında işleyecektir.⁷⁶

Yurt dışında çalışan veya dönmüş Türk işçilerinin aile reislerine uygulanmak üzere ikinci bir alan araştırmasına da katkı vermiştir. Araştırma alanı olarak Yozgat-Boğazlıyan ilçesi ve 43 köyü seçilmiş ve süreç, 1965 araştırmasından tamamen farklı gelişmiştir. Akdeniz ülkelerinden Avrupa'ya giden işgücünün etkilerini araştıran bir projedir. Boğazlıyan araştırmanın amacı; yurtlarına geri dönen işçilerin bölgesel gelişme politikalarına yaptığı etkiyi ve yatırım çeşitlerini değerlendirmektir. Yozgat-Boğazlıyan ilçesinin seçilmesinin ilk nedeni, DPT verilerine göre geri kalmış olması ve yurt dışına farklı ülkelere işçi gönderme oranının yüksek olmasıdır. Diğer de tasarrufları ile küçük işletme, konut, köy kalkınma kooperatifi ve işçi şirketlerine yatırım yapmış olmalarıdır. Türkiye ayağında Ankara Üniversitesi SBF İskân ve Şehircilik Enstitüsü, Hollanda ayağında Uluslararası İş Birliği Vakfı'na bağlı Gelişmekte Olan Ülkelerde Sosyal Bilim Araştırmaları Enstitüsü yer almıştır. Projenin müdürlüğünü dönemin SBF Dekanı Prof. Ruşen Keleş, grup başkanlığını da Prof. Nermin Abadan Unat yapmıştır. Hollandalı araştırmacılar bir yıl Boğazlıyan'da kalmış, Türk ekip de 15 günde bir gidip gelmiştir. Abadan, Almanya'da pek çok Türk işçisi, olmasına karşın böyle bir projenin Almanya tarafından yapılmamasını büyük bir hata olarak yorumlamaktadır.⁷⁷ 1975 araştırmasının sonuçları İngilizce *Migration and Development* adıyla yayınlanırken, *Göç ve Gelişme* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.⁷⁸

Araştırma verilerine göre: İşgücü gönderen ülkeler ile işgücü kabul eden ülkeler arasında asimetrik bir büyüme olmuştur. Dönenler taksit ya da dolmuş işletmek, bakkal açmak gibi doygunluğu olan sektörlerle yatırım yaptıkları için endüstrileşmeyi kolaylaştırmamıştır. İşçilerin ailelerine gönderdikleri paralar tüketimi özendirirken üretimi güçleştirmiştir.

⁷² Abadan, *Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlihi*, SBF Yayınları, Ankara, 1966, s. 97-98, 263, 385-387; Öztürk, *a.g.e.*, s. 156.

⁷³ BCA 220205-213148-26; 220311-213275-1. Bakınız. EK-III.

⁷⁴ Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umut*, s. 240-242.

⁷⁵ Üstün, *Türkiye'de Devletin Yazılı Basın İlan ve Reklam Dağıtım Politikaları ve Basın İlan Kurumu Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul, 2010, s. 121.

⁷⁶ Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s. 213, 220; Köker, "Eflatun Kadifeden Küçük Bir Fil", *Birkaç Arpa Boyu* (21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar – Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan), C. I, Koç Üniversitesi Yayınları, 2011, s.24; Köker-Üşür, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁷ Pusch ve Split, *a.g.e.*, 43-44, 79. Bakınız. EK-IV.

⁷⁸ Bakınız. Nermin Abadan Unat vd., *Göç ve Gelişme*, Türk Matbaacılık Sanayi, 1975, Ankara.

Niteliksiz gönderilmiş olan işçiler kirli, tekdüze ve ağır işlerde çalıştırıldıklarından donanımlı olarak dönmesi bir yana bilgi ve becerilerinden göç alan ülke yararlanmıştır. Servet biriktirerek özlem duydukları sosyal itibara kavuşmak istenmiştir. Dönmeyen işçilerin Avrupa bankalarına yatırdıkları tasarrufları ise Avrupa sermayesini güçlendirmiştir. Bütün bunların sebebi, Türkiye'nin uzun vadeli bir ulusal göç politikasının olmamasıdır.⁷⁹

Türk işçilerinin sorunlarına yönelik çalışmalarını eleştirel bir bakış açısıyla yürüttüğü için Batı Almanya Büyükelçisi Dr. Sahn tarafından Nermin Abadan'a 1976'da Yüksek Liyakat Nişanı verilmiştir.⁸⁰ Daha sonra ABD'de 1980'de Nüfus Konseyi tarafından desteklenmiş olan Tunus'a Geri Dönen İşçiler konusunda yürütülen bir projeye de danışmalık yapmıştır.⁸¹ Katıldığı uluslararası etkinliklere bildiri sunarken kendisini zenginleştirmiştir.

C. 3. Basın Yayın Yüksek Okulu'nun Kurulmasına Verdiği Destek

İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nün basını yalnızca yazılı bir haber alma aracı olarak ele alması, 1960'dan sonra toplumsal gelişmelerde kitle iletişim araçlarının öneminin artması bu alanda lisans düzeyinde eğitim verecek yeni bir okulun açılmasını gerektirmiştir. SBF'ye bağlı olarak 1965'te açılan Basın ve Yayın Yüksek Okulu (BYYO)'nun çalışma komisyonunda, doktorasını kamuoyu üzerine yapması ve derslerinde basın yayın özgürlüğüne yer vermiş olması nedeniyle Nermin Abadan da yer almış, 1970-71 ve 1977-1978 dönemlerinde iki kez müdür olarak görev almıştır.⁸² İdareciliğinin ilk döneminde SBF'nin dekanı Prof. İlhan Unat'la ikinci evliliğini yapmıştır. Okulda kurdurduğu radyoda, öğrenciler okul içi yayın faaliyetini yürütmüştür. Nermin Abadan Unat, BYYO'ndaki derslerini, SBF ile paralel yürütmüştür. Günümüzde İletişim Fakültesi olan BYYO'nun ilk kadın müdürü olduğu gibi aynı zamanda ilk kadın doçenti ve ilk kadın profesörüdür.⁸³ Öğrencilerinden Onur Öymen'in belirttiği üzere, derslerinde basın ile kamuoyunun ilişkisini önemsemiştir.⁸⁴

Kitle iletişim araçlarını ve tesirlerinin işlediği bir makalesinde Benzenberg'in Fransa'da özgür basın olmasaydı, ihtilal çıkmayacaktı, cümlesine atıf yaparak kamuoyu oluşturmada en başta gelen etken olarak ön plana basını çıkaracaktır.⁸⁵ Kamuoyu ve tesir sahasını işlediği doktora tezinde de, özgür basının modern devletlerde genel anlamda özgürlük kavramının ayrılmaz bir parçası haline gelirken totaliter bir yöne doğru giden bütün siyasi rejimlerin, Almanya'daki Nazi Partisi örneğinde olduğu gibi, olabildiğince şiddetle ilk sınırlama getirdikleri alanlardan birisinin genellikle basın özgürlüğü olduğuna vurgu yapmıştır. Basın özgürlüğünün, siyasi olduğu kadar bilimsel kanaatlerin de açığa vurulmasında etkili olan önemli bir araç olması hasebiyle modern anayasalarda hukuksal güvenceye kavuşurken beraberinde akademik özgürlük için verilen mücadelenin de başlangıcını oluşturduğuna dikkat çekmiştir.⁸⁶

Türkiye'nin sistem olarak model aldığı belli başlı Avrupa ülkelerindeki basın yayın

⁷⁹ Abadan Unat, "Yurt Dışına Göçen Türk İşçi Gücü ve Dönüş Eğilimleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 27, S. 2, s. 1972, s. 204; Abadan Unat, Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 169-170.

⁸⁰ Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umud*, s. 276. Bakınız. EK-V.

⁸¹ Köker, "Nermin Abadan Unat Bibliyografyası", s. 26.

⁸² Abadan Unat, *Batı Avrupa ve Türkiye'de Basın Yayın Öğretimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1972, s. 70-73.

⁸³ Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s. 221-225; Kabaş, a.g.e., s. 184-189.

⁸⁴ Köker-Üşür, a.g.e., s. 71.

⁸⁵ Abadan, "Kütle Haberleşme Vasıtaları", s. 133.

⁸⁶ Abadan, *Halk Efkarı Mefhumu*, s. 108.

konusunun nasıl ele alındığını araştırmak üzere inceleme gezileri yapmış, gözlemlerini yayına dönüştürmüştür. Radyonun, ülkemizde 1970’li yılların başında yurt çapında yayın yaparken televizyonun belli başlı şehirlerde yayın yaptığına, 1960 Anayasası gereğince yayınları yönetme tekeli elinde bulunduran TRT’nin Türk kamuoyunun oluşumunda etkin bir rol oynadığına da dile getirmiştir.⁸⁷

Abadan Unat, kamuoyu konusunu işlediği doktora tezi ve yaptığı bilimsel kamuoyu yoklamalarıyla Türkiye’de siyasal iletişime öncülük yapmış, anketler ve içerik çözümlemeleriyle iletişim alanına Anglo-Amerikan kültürünü taşımıştır.⁸⁸ Piyasa araştırmaları ve kamuoyu yoklamalarını, bir toplumun modernleşme sürecinde geçirdiği yapısal değişikliği ölçmeye yarayan güvenilir araçlar olarak değerlendirmiştir.⁸⁹

C. 4. “Cumhuriyet Kızı” Nermin Abadan Unat’ın Kadın Hukukunun Gelişmesine Katkıları

Profesörlüğünün ardından kurmuş olduğu Siyasal Davranış Kürsüsü’nün adını aslında Siyaset Sosyolojisi olarak düşünmekle birlikte, profesörler kurulu benimsemediği için ‘*Siyasal Davranış*’ı tercih etmiştir.⁹⁰ Abadan, Siyaset Sosyolojisi, Siyasi Partiler, Seçim Sistemleri, Kamuoyu derslerini söz konusu kürsüde vermiştir. Ayrıca, uluslararası göç ve Türkiye’nin dış göç sürecinin dışında kadın konusu da onun çalışmalarında önem kazanmıştır. 1948’de gazeteci kimliğiyle katıldığı İsveç seyahati izlenimleri, ilerleyen yıllarda kendini göstermiş, kadın konusuna olan ilgisine temel oluşturmuştur. İsveç seyahatinde, İsveçli kadınların sosyal hayatta erkeklerden daha fazla görülmesi, sahip oldukları siyasal haklar ve medeni hukuktaki yerleri Nermin Abadan üzerinde epey tesirli olmuştur.⁹¹

ABD’li toplum bilimci Raphael Patai, 1967’de yayınlanan dünya çapında kadın konusunu çalıştığı *Women in the Modern World* kitabına, Nermin Abadan tarafından yazılmış olan Türk kadınına ilişkin bölüm, kadın konulu ilk çalışması olarak karşımıza çıkar. Bunu, SBF yayını olarak *Turkish Women und Social Change* adıyla genişleterek yayınlamıştır.⁹² Zaman içerisinde göç konusu ön plana çıktıkça Birleşmiş Milletler (BM) de, kadın meselesine hukuksal gelişme ve reformların yansıtılmadığını fark etmiştir. SBF’den öğrencisi Filiz Dinçmen’in de katkısıyla 1966’da Dışişleri Bakanlığı tarafından Avrupa Konseyi’nde Kadının Statüsü Konseyinde kadının toplumdaki statüsünü incelemek üzere Nermin Abadan görevlendirilmiştir.⁹³ Söz konusu komisyon 1978’de Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu’na dönüşmüştür. Her ülkedeki kadın hareketinin hem iç hem de dış gelişmelerden etkilendiğini görmüştür. 1977’de ABD’de Deniz Kandiyoti ile birlikte ‘Kadın ve Gelişme’ konulu konferansa katılmıştır. Bildirisinde, göç sürecinde tüketim açısından sosyal hareketliliğin nasıl bir rol oynadığını, dış göçün Türk kadınına göreceli olarak getirdiği serbesti ve bağımsızlığı işlemiştir. Zamanla kadının statüsü ve hakları konusundaki çalışmaları, Türk kamuoyuna tanıtma kararı almış, Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı olduğunda, İstanbul’da 1978’de ‘*Türk Toplumunda Kadın*’ konulu

⁸⁷ Abadan Unat, *Batı Avrupa ve Türkiye’de*, s. 80-81.

⁸⁸ Kongar, *Cumhuriyet*, 21 Eylül 2021; Köker-Üşür, *a.g.e.*, s. 28; Tokgöz, “Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye”, *Kültür ve İletişim*, C.3, S. 2, s. 11-30, s. 2000.

⁸⁹ Abadan Unat, “Türkiye’de Toplumsal Değişme”, s. 29, 46.

⁹⁰ Abadan Unat, “Türkiye’de Politik İklim ...”, s. 38.

⁹¹ Serpil Sancar, “Nermin Abadan Unat’la Yapılan Söyleşi”. *Birkaç Arpa Boyu (21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar-Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan)*. C. I, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 25.

⁹² Köker, “Eflatun Kadifeden Küçük ...”, s. 22.

⁹³ Bakınız. Ek-VI.

konferansın düzenlenmesine katkı vermiştir.⁹⁴

İzmir Kız Lisesi'nden arkadaşı Mübeccel Kıray'ın deyimiyle, Abadan Unat'ın başkanlığıyla beraber Sosyal Bilimler Derneği, '*siyasallıların*' eline geçmiştir.⁹⁵ Türkiye'nin nüfusu, aile yapısı, Türk kadınına beslenmesi, sağlık durumu, eğitim durumu, işgücü ve edebiyattaki yeri, siyasete katılımı üzerinde bildiriler sunulmuştur. Kadın birey olarak odak noktasına konmuştur. Türkiye'de kadın konusunda ilk olan konferans, oldukça ilgi uyandırmış ve tamamı kadın olan katılımcıların sunduğu bildiriler *Türk Toplumunda Kadın* adlı derleme bir kitapta toplanmıştır. Kitabın amacı, 1970'li yılların sonuna doğru Türk kadınına başarı ve sorunlarını, kazanım ve hedeflerini kapsamlı olarak irdelemektir. Abadan Unat da, 'Toplumsal Gelişim ve Türk Kadını' ismiyle yazdığı bölümde, Afet İnan ve Tezer Taşkıran'ın siyasal alana girmesiyle Türk kadınının toplumsal katılıma ilişkin çerçevenin tamamlandığından, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de yetişen sosyal araştırmacılarla kadının statüsünün irdelenebiliyor olduğundan söz etmiştir.⁹⁶

Nermin Abadan Unat, Kopenhag Büyükelçimiz Behiç Hazar başkanlığındaki heyete dahil olarak Türkiye'yi temsilen Kopenhag'da 14-30 Temmuz 1980'de *BM Kadınlar On Yılı Dünya Konferansı*'na katılmış, hukuk ve eğitim alanındaki Atatürk devrimlerinin önemini anlatmıştır. Hemen ardından benzeri bir konferans Meksika'da, alınan kararların uygulamasının gözden geçirilmesi adına yapılmıştır.⁹⁷

Bilhassa 12 Eylül sonrasına rastladığı için kadın konusunu çalışmak hususunda sorun çıkmamış, izin verilmiştir. SBF'de kadın konulu ilk dersi, TBMM Senatórlüğü'nden ayrıldıktan sonra açmıştır. 1981-1982'de SBF'de Siyaset Sosyolojisi dersini vermekle kalmamış, kadın araştırmaları alanına giren Kadın ve Siyaset, Kadın ve Gelişme, Kadın Sorunları ve Kamu Yönetimi, Feminizm Kuramları derslerini de doktora programına almıştır.⁹⁸ ABD'de daha önce bir kadın araştırmacının yer almadığı Geortgow'da bir Cizvit Üniversitesi'nde 1985'te 'Kadın ve Gelişme' dersini anlatmıştır.

Kadın konusu 1990'lı yılların başında siyasal parti programlarında da yerini almıştır. 1992'de Nermin Abadan Unat'la yapılan bir söyleşide, kadın bakanlığının kurulmasının yeterli olmadığını, kadınları ilgilendiren alanların bakanlıklarıyla eşgüdömlü çalışılması gerektiğini önermiştir. Kalkınma politikalarında kadını harekete geçirecek eğitim programlarına yer verilmesi, kadın bakanlığının kamuoyunun kadına bakışını değiştirmesinde etkili olması, kadının parlamento dışında yerel yönetimlerde de örgütlenmesi üzerinde durmuştur.⁹⁹

D. Kontenjan Senatörlüğünü Üstlenmesi

1961 Anayasası ile İtalyan temel kanunundan ilham alınarak seçimle belirlenen 150 kişilik ikinci meclise devlet başkanının takdiri ile 15 kişilik bir kontenjan grubu tayin etme yetkisi tanınmıştır. Bir partiyle ilgisi olmayan bağlantısız kontenjan senatórlerinin, Cumhurbaşkanına önemli hususlarda tavsiyede bulunmaları öngörülmüştür. Abadan Unat, 25 Temmuz 1978'de Cumhurbaşkanınca Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyeliği'ne seçilmiş, 17. ve 18. yasama yıllarında olmak üzere 12 Eylül 1980'ne kadar yürütmüştür.

¹⁰⁰ Bu grupta akademi ve diplomasiyi temsil eden Adile Ayda yerine seçilen tek kadın

⁹⁴ Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umut*, s. 265-266; Sancar, *a.g.e.*, s. 26.

⁹⁵ Kıray, *a.g.e.*, s. 153. Bakınız. EK-VII.

⁹⁶ Abadan Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, Çağ Matbaası, Ankara, 1979, s. 27-28. Bakınız. EK- VIII.

⁹⁷ BCA 30-18-1-2 / 400-126-7. Bakınız. EK-IX.

⁹⁸ Kabaş, *a.g.e.*, s. 241; Sancar, *a.g.e.*, s. 28.

⁹⁹ Banoğlu, "Kadın Bakanlığı İyi Bir Ekiple Başarılı Olabilir", *Akkadın*, S. 49, Mart-Nisan, s. 7-8.

¹⁰⁰ BCA 30-11-1-0 / 542-17-3.

üye olmuştur. Abadan Unat, TBMM’nde çok gerekmedikçe konuşmak istememiştir. Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin yıldönümünde gündem dışı söz almıştır. Ortadoğu’daki İslam ülkeleri içerisinde kadına tanınan hukuksal, sosyal-ekonomik haklar arasında Türkiye’nin öncü olmakla birlikte bu hakların gerçekte hayata geçirilemedikçe öncü bir hareket olarak kalacağını vurgulamıştır. Ardından Türk kadını bu haklardan sanayi, tarım, kamu yönetimi sektöründe de tam olarak yararlanabilmesi adına çocuklarının bakımı, ev işlerine yardımcı olma hususunda devletin destek olabilmesinden ve böylelikle siyasal yaşama bilinçli olarak katılabilme olasılığından söz etmiştir.¹⁰¹ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkında kanun tasarısı münasebetiyle; tasarının bilimsel araştırmaları besleyebileceğini, ancak eksik olduğunun altını çizmiştir. Atatürk’ün son yıllarında Türk tarihi tetkikine ağırlık verilmesi ve belgeleme çabasının bu topraklarda yaşayanların kişiliklerini bulmalarını mümkün kıldığını, son yıllarda Türk tarihi tartışmalarının devlet arşivlerinde bulunabilecek belgeler kadar arşivin yönetiminde kimlerin bulunacağını da önemli olduğunu dile getirmiştir. Aynı zamanda TBMM Arşivinden de hemen hiç yararlanılamadığına ve bir o kadar da Dışişleri Arşivinin de aynı durumda olduğuna ve tasnif yapılmadığını gündeme getirmiştir.¹⁰² Abadan Unat, ulusal kültürümüz hususunda partiler üstü bir politika izlemekten yana olmuştur.¹⁰³

Kontenjan grubuna, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren imzasını taşıyan komünist yuvalarının nasıl temizlenebileceğine dair bir mektup gelmiştir. Nermin Abadan Unat’ın ülkücü gençlik örgütünün faaliyetlerine işaret ederek dile getirdiği önerisine Kenan Evren, ‘*Bana saçlılar suç işledi dedirtemezsiniz*’, diye karşılık verecektir. Parlamentoda bir tür gözlemcilik yaptığını düşünmektedir. Ayrıca, Meclis Kütüphanesiyle de ilgilenmiştir. Yaklaşık 15 bin kitabın yer aldığı kütüphanenin ABD Kongre Kütüphanesi modelinde ıslah edilmesi için ABD Büyükelçiliği’nden bir burs istemişe de kütüphane yönetimi ilgi göstermemiştir.¹⁰⁴

Kontenjan senatörlüğünde anayasaya göre altı yıl kalması gerekirken Abadan Unat iki yıl görev yapmıştır. 12 Eylül Darbesi’nin ardından SBF Siyasal Davranış Kürsüsü’nde birinci derece açık bulunan profesörlüğe fakülte kurulu tarafından tekrar seçilmesi zaman almış, başvurusunu değerlendirmek üzere gizli oyla bir komisyon belirlenmiştir. 6 Kasım 1980’de toplanan komisyon, Abadan Unat’ın sicil dosyası, öğrenim ve mesleki durumu, çalışma ve yayınlarını incelemiştir. Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Abadan’ı ciddi manada eleştirmiştir. Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Cahit Talas, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Prof. Dr. Uğur Korum, Prof. Dr. Vahdet Aydın ise Abadan Unat’ın ulusal ve uluslararası projelerine, çeviri ve bilimsel yeteneğine, intihal yapmadığına vurgu yapmıştır. Mıhçıoğlu, 1 Temmuz 1979’da emeklilik işlemlerini yaptırmış olan Abadan Unat’ın SBF’ye tekrar dönmesine karşı çıkmıştır. 147’likler kapsamındaki eşi Yavuz Abadan’ın üniversiteden uzaklaştırılması sürecinde, diğer fakültelerinde bulunan meslektaşlarını muhbirlikle suçlamış olduğunu, Mıhçıoğlu’nun kendisine ait olduğunu iddia ettiği kısa bir yazıyı Abadan Unat’ın üstlendiğini ve fakülteye bastırdığını, profesörlüğe 28 Ocak 1965 tarihli ilk başvurusunun olumsuz bir raporla sonuçlanmasının da SBF tarihinde bir ilk olduğunu, profesörlük ünvanının dahi geri alınması gerektiğinden söz etmiştir. Abadan Unat, hatıratında da yer verdiği söz konusu eleştiriler için, haysiyetiyle kolayca oynayabildiklerini ifade edecektir. Komisyon, 17 Kasım 1980’de, kontenjan senatörlüğü döneminde bilimsel çalışmalarını sürdüren, meslektaşlarının sevgi ve saygısını kazanan, sorumluluk duygusu yüksek disiplinli ve

¹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, 1978. D: XVII, C. 39, B:15, 580.

¹⁰² TBMM Tutanak Dergisi, 1979. D: XVIII, C. 43, B:76, 922.

¹⁰³ Kabaş, *Zamanı Dize Getirenler*, s. 307-308.

¹⁰⁴ Abadan Unat, *Yüz Yıllık Umud*, 271-272, 277.

prensipli Abadan Unat'ın oy çokluğuyla geri dönmesine karar vermiştir. SBF'ye 5 Ocak 1981'de tekrar ataması yapılmıştır. Bu süreci hatıratında, *"Geri dönüşüm SBF kurulunda kritik bir oy çokluğu senatoda ezici bir oy çokluğuyla geçmişti"*, diye özetleyecektir.¹⁰⁵

E. SBF'den Boğaziçi Üniversitesi'ne Geçiş

Abadan Unat, SBF'den emekli olduğunda, kuruluşunda rol aldığı BYYO, henüz İletişim Fakültesi dönüşmemiştir. SBF'de adet olduğu üzere, kendisine takdim edilen 1989-1990 *Armağan*'ını hazırlatmayı BYYO üstlenmiştir. İçinde ayrıntılı bir bibliyografyası yer almaktadır. Deniz Baykal, Ahmet Yücekök, Türker Alkan, Ahmet Taner Kışlalı, Aysel Aziz, Oya Tokgöz, Doğu Ergil, Serpil (Sancar) Üşür, Eser Köker SBF'de Siyasal Davranış disiplinine kazandırdığı meslektaşları arasında yer almaktadır. SBF'deki akademisyenliği ve meslektaşlarının kendisine 'Mülkiyelilik Ruhunu' nu, kazandırdığını ifade etmiştir.¹⁰⁶ Emekliliğinden sonra Boğaziçi Üniversitesi'nde görev yapan eski öğrencileri/ meslektaşlarının çağrısı ile Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2016'ya kadar yarı zamanlı çalışmaya devam etmiştir. Yaşamına yön veren başta Atatürk olmak üzere, iz bırakan kişi ve kurumlar üzerinden Türkiye'ye karşı tükenmez bir bağ oluşmuştur. 14 yaşında eğitim yapmak ve kendisine bir gelecek oluşturmak üzere Türkiye'ye gelen Abadan Unat, *"Ben suyu bulan kızım. Atatürk nedeniyle dilimi, ülkemi seçtim, bilinçle yaşadım. Kadın olmanın ezikliğini duymadım hiç! Atatürk'ün bize verdiği bu..."*, diyecektir.¹⁰⁷

Sonuç

Nermin Abadan Unat, Atatürk Dönemi modernleşme sürecini henüz Türkiye'ye gelmeden önce basından takip etmiştir. Bilinçli bir girişimle bilhassa eğitim alanındaki modernleşmeden yararlanmak üzere Türkiye'de yaşamayı seçmiştir. Kendisine eğitim ve mesleğinde yükselme imkânı sunan bu ülkeye vefa borcu olduğunu her zaman göz önünde bulundurmıştır. 1986'da kaleme aldığı ve sonraki yıllarda yeni baskısı yapılan hatıratının ana eksenini, başta Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi reformlarına duyduğu minnettarlığı oluşturmuştur. Hatıratında, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde eğitimde fırsat eşitliği, parasız eğitim olanaklarından yararlanmanın verdiği hazzı pek çok satırda yinelemiştir. Nermin Abadan Unat'ın gücü, hâkim olduğu diller ve aldığı eğitim kadar akademisyen ve bir dönem CHP'de milletvekilliği yapmış, Yavuz Abadan'ın içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanmaktadır.

Çok kültürlü bir imparatorluk kalıntısında doğması, farklı kültür ve mekanlardan gelmesiyle edindiği dünya görüşü, çalışma sahalarında onu öncü duruma getirmiştir. Dünya gündemi lise yıllarından beri ilgisini çekmiştir. Bu yüzden, doğduğu ve geride bıraktığı toprakların Hitler Almanya'sına yakın olması bir dönem onu tedirgin etmiştir. Hatıratında Avrupa siyasi hayatına, II. Dünya Savaşı arefesi ve savaş dönemine bilhassa yer vermiştir. Çocukluğunda ve ilk gençliğinde arkadaşlık, anne ve akrabalık ilişkileri hususunda eksikliğini hissettiği duygularıyla mesleği ve akademik çalışmalarına sarılarak baş etmiştir. Hayat boyu verdiği mücadelesi de onu güçlendirmiştir.

Nermin Abadan Unat'a göre yabancı dil bilmek büyük bir kazançtır. Bu sayede kendisine pek çok kapı açılmıştır. Hâkim olduğu diller sayesinde *Ulus*'un ilk kadın gazetecisi olarak

¹⁰⁵ BCA 30-11-1-0 / 542-17-3; Abadan Unat, *a.g.e.*, s. 284.

¹⁰⁶ Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, s. 246, 288; Köker, "Eflatun Kadifeden Küçük ...", s. 27. Bakınız. EK-XI.

¹⁰⁷ Müşerref Hekimoğlu, "Nermin Abadan Unat Suyu Bulan Genç Kız", *Cumhuriyet Dergi*, S. 159, 1989, 18-19. Bakınız. XII.

edindiği tecrübe, hukuk doktorası, burs alarak gittiği ABD’de siyaset bilimiyle tanışmış olması, dönüşünde SBF’de akademik hayata başlamasına ve siyaset biliminin alt dallarında kürsü açmasına ortam hazırlamıştır. Aldığı hukuk eğitiminde hukukun bir ideali, siyaset biliminin ise bir realiteyi yansıttığını fark etmiştir. Kamuoyu, seçim sistemleri, referandum, halkla ilişkiler, baskı grupları gibi temel kavramları literatürümüze taşımış ve yeni araştırma alanları açılmasına öncülük ederek Türkiye’de siyaset bilimine olduğu kadar iletişim bilimlerinin gelişmesine de katkı vermiştir. Bilhassa siyasal davranış, siyasal gelişme, siyasal iletişim alanlarında yaptığı kamuoyu araştırmalarıyla Anglo-Amerikan tesirindeki alan araştırması geleneğinin temsilcilerinden biri olarak araştırma sonuçlarını grafik, tablo ve şemalarla yorumlamış, içerik çözümlemesi yapmış, kamuoyu ile paylaşmıştır.

Anayasal güçler olan yasama, yürütme ve yargıdan sonra demokratik özgürlüğü koruyan basın *dördüncü* ve hukuksal alanın dışında kalan kamuoyunun *beşinci güç* olduğunu savunmuştur. Bilhassa basın ve kamuoyunun devletleri totaliter veya demokratik bir rejime doğru yönlendirilebilen vasıta olarak kullanılabilmesi meselesi, henüz ortaöğretim yıllarından itibaren dikkatini çekmiştir. Söz konusu alanları doktora yaptığı yıllarda hukukçu ve gazeteci gözüyle değerlendirerek Türk demokrasisinin gelişmesini yakından takip etme olanağı bulmuştur. Ülkemizdeki meselelerin anlaşılması ve çözülmesi için kamuoyuna bilgi aktarılması ve algı yönetimi hususunda kitle iletişim araçları olan basın, radyo, televizyon ve sinemadan hangisinin bir diğerinden daha az ya da çok tesirli olduğunun bilinmesine vurgu yapmıştır. Abadan Unat, kitle iletişim araçlarının, seçmen davranışlarının tespit edilmesine de katkı verdiğini alan araştırmalarıyla tespit etmiştir. Baskı grupları ve kanaat önderlerinin kamuoyu oluşturma ve seçmenlerin oy verme davranışları üzerindeki tesirli olduklarına da dikkat çekmiştir. Abadan Unat, halkoylamasının kamuoyunun tezahür etmesine geniş imkân tanıdığına yönelik doktora tezini 1955’te savunduğunda, henüz ülkemizde 1961 Anayasası ve kabulünde etkili olan halkoylaması yaşanmamıştı.

Ülkemizde siyaset bilimine olduğu kadar iletişim, göç ve ardından kadın konulu araştırmalara öncülük yaparak disiplinlerarası çalışan bir sosyal bilimci kimliğine de sahip olmuştur. Türkiye’nin 1960’lı yıllarda başlattığı dış göç meselesinde alan araştırmaları için hazırladığı anket, getirdiği yorum ve bilimsel çıkarımlarla bir bakıma Türk dış göçünün tarihçesini siyasal, hukuksal, ekonomik, kültürel ve sosyal yönden ele alan ilk sosyal bilimcimiz olmuştur. Disiplinlerarası çalışarak Türkiye’de kadın konulu araştırmaların sosyal bilimlerin bir parçası olarak evrilmesine imkân vermiştir. Yurtdışında da göç ve kadın çalışmalarına tecrübeleriyle katkı vererek uluslararası bilim çevrelerinin bir parçası olmuştur.

Cumhuriyet’in henüz ilk yirmi yılını izleyen süreçte gazeteci bir kadın kimliğini taşıdığı kadar erkek egemen SBF’de ve BYYO’nda ilk doçent ve ilk profesör kadın ve hatta kürsü kurucusu olarak akademik kariyeri ve literatüre kazandırdıklarıyla çağdaş Türk kadınının sembollerindendir. SBF’den emekli olmakla birlikte, akademik anlamda yılların birikimiyle etkinliğini sürdürmüştür. Osmanlı modernleşme tarihinde Meşrutiyet Dönemi’nde filizlenerek Cumhuriyet Dönemi modernleşmesinde meyvelerini veren kızların eğitimi, fırsat eşitliği, karma eğitim, parasız eğitim, kadın hakları alanında yapılan reformların olanaklarından yararlanmakla kalmamış, dünyaca tanınan ilk kadın siyaset bilimcimiz olarak literatüre geçmiştir.

Kaynakça

1.Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi, (1978), D. XVII, C.39, B.15.

TBMM Tutanak Dergisi, (1979), D. XVIII, C.43, B.76.

Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, 1963.

2.Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, (BCA).

BCA 30-11-1-0 / 542-17-3

BCA 30-18-1-2 / 400-126-7

BCA 220205-213148-26

BCA 220311-213275-1

<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Arama/Arama.aspx> . (03.01.2025)

3.Gazeteler

Abadan, Nermin, “Kadınlar Kongresi”, *Ulus*, 10 Ekim 1948, s. 3.

Abadan, Nermin, “Stokholm Notları”, *Ulus*, 6 Şubat 1949, s. 5-6.

Abadan, Nermin, “Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği”, *Akis*, 3 Temmuz 1954, s. 22-23.

Abadan, Nermin, “Liderler ve Sembolleri”, *Milliyet*, 16 Eylül 1960, s. 6.

Abadan, Nermin, “Halkoyu ve Dış Politika”, *Milliyet*, 05 Eylül 1964, s. 3.

Abadan, Nermin, “Göç Bir Çözüm Yolu Mudur?”, *Milliyet*, 30 Kasım 1970, s. 6.

Kışlalı, A. Taner, “Niçin Kemalist'im?”, *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1992, s. 4.

Kongar, Emre, “Nermin Abadan Unat Bir Kutup Yıldızı'dır”, *Cumhuriyet*, 21 Eylül 2021, s. 6.

Uras, Güngör, “Nermin Abadan Unat”, *Milliyet*, 17 Eylül 2010, s. 6.

4.Kitap ve Makaleler

Abadan, Nermin (1950), *Yeşil Göller Diyarı*. Hilmi Kitabevi, İstanbul.

Abadan, Nermin (1955), “Amme İdaresi ve Halkla Münasebetler”. Ankara Üniversitesi *SBF Dergisi*, C.10 S.2, s. 171-185.

Abadan, Nermin (1956), *Halk Efkarı Mefhumu ve Tesir Sahaları*, SBF Yayınları, Ankara.

Abadan, Nermin (1959), *Bürokrasi*, SBF Yayınları, Ankara.

Abadan, Nermin (1960), “Kütle Haberleşme Vasıtaları (Mass Communication Media)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 15, S. 1, s. 132-154.

Abadan, Nermin (1964) “Türkiye'nin Üç Büyük Şehrinde Radyo İle ilgili Kamuoyu Yoklaması”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 19, S. 3-4, s. 71-102.

Abadan, Nermin (1965), “Türk Gençliğinin Değer Yargıları ve Siyasal Davranışı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 20, S.1, s. 199-223.

Abadan, Nermin (1966). *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*, SBF Yayınları, Ankara.

Abadan Unat, Nermin (1972), “Türkiye'nin Dış Göç Akımı ve Sosyal Hareketlilik”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 27, S. 4, s. 17-52.

- Abadan Unat, Nermin (1972), *Batı Avrupa ve Türkiye’de Basın Yayın Öğretimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.
- Abadan Unat, Nermin (1972), “Yurt Dışına Göçen Türk İşçi Gücü ve Dönüş Eğilimleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 27, S. 2, 183-206.
- Abadan Unat, Nermin vd. (1975), *Göç ve Gelişme*, Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara.
- Abadan Unat, Nermin (Der.) (1979), *Türk Toplumunda Kadın*, Çağ Matbaası, Ankara.
- Abadan Unat, Nermin (1988), “Türkiye’de Toplumsal Değişme, Piyasa Araştırmaları ve Kamuoyu Yoklamaları”. *Kamuoyu Araştırmaları I. Uluslararası Sempozyumu, 17-19 Ekim 1988*, (Ed. Muharrem Varol), BYYO Yayınları, Ankara, s. 29-47.
- Abadan Unat, Nermin (1998), *Kum Saatini İzlerken*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Abadan Unat, Nermin (2009), “Türkiye’de Politik İklim Siyaset Bilimi Alanında Angaje Olmayan Çalışmaları Neredeyse İmkânsız Kılıyor”, *İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi*, (Söyleşi Yapanlar: S. Çakır ve M. İ. Özekmekçi), s. 31-41.
- Abadan Unat, Nermin (2017), *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Abadan Unat, Nermin (2021), *Yüz Yıllık Umut*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- Abadan Unat, Nermin (2021), “1963: Münih’ten Hamburg’a Türk İşçilerle Beş Hafta”. *Misafir Göçmen Yerli Almanya’ya İşgücü Göçünün 60’ıncı Yılı*, (Ed. B. Ulus), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, s. 577-587.
- Aziz Aysel (2023), *Siyasal İletişim*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Banoğlu, Deniz (1992), “Kadın Bakanlığı İyi Bir Ekiple Başarılı Olabilir”, *Akkadın*, S. 49, Mart-Nisan, s. 6-8.
- Başgöz, İlhan ve H. E. Wilson, (1968), *Türkiye Cumhuriyeti’nde Eğitim ve Atatürk*, Dost Yayınları, Ankara.
- Çınar, Dilek (2017), “Ulus-Ötesi Göç Hareketleri ve Entegrasyon Politikaları Ansiklopedisi: Bitmeyen Göç”, *Boğaziçi Üniversitesi Mezunları Dergisi*, S.226, Nisan, s. 20-21.
- Develioğlu, Ferit (1990), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugât*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Ekinci, Necdet (2014), “Siyasal İletişim Çalışmalarında Kapsam ve Yaklaşım Sorunsalı”, *İletişim ve Diplomasi*, S. 4, s. 5-24.
- Gezer Baylı, Gülnaz, (2014), *Türkiye’de İstihdam Edilen Fransız Uzmanlar ve Türk Modernleşmesine Katkıları*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Hekimoğlu, Müşerref, (1989), “Nermin Abadan Unat Suyu Bulan Genç Kız”, *Cumhuriyet Dergi*, S. 159, s. 18-19.
- Kabaş, Sedef (2005), *Zamanı Dize Getirenler*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Kabaş, Sedef (2022), *Hayatını Seçen Kadın: “Hocaların Hocası” Nermin Abadan Unat*, Remzi Kitabevi İstanbul.
- Kıray, Mübeccel (2002) *Hayatımda Hiç Arkama Bakmadım*, (Söyleşi: F. Atacan, vd.), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Köker, Eser (1991), “Nermin Abadan Unat Bibliyografyası”, *Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Köker, Eser ve Serpil Üşür (2001), *Nermin Abadan Unat 80 Yaşında*, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı Yayını, Ankara.

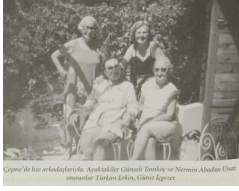
- Köker, Eser (2011), "Eflatun Kadifeden Küçük Bir Fil", *Birkaç Arpa Boyu (21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar – Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan)*, C. I, Koç Üniversitesi Yayınları, s. 17-24.
- Öztürk, Serkan (2008), "Siyaset Bilimi ile İletişim Bilimini Buluşturan Bilim İnsanı: Nermin Abadan Unat", *Türkiye’de İletişim Düşüncesinin Kökenleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s.151-192.
- Pusch, Barbara-Julia Split (2015), *Türk-Alman Göç Araştırmalarının 50 Yılı: Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat’tan Otobiyografik Bir Değerlendirme*. Bonn: Orient Institut/ Max Weber Stiftung,
- Sancar, Serpil (2011), "Nermin Abadan-Unat’la Yapılan Söyleşi". *Birkaç Arpa Boyu (21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar-Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan)*. C. I, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 25-32.
- Tokgöz, Oya (2000), "Türkiye’de İletişim Araştırması: Nereden Nereye", *Kültür ve İletişim*, C.3, S. 2, s. 11-30.
- Tunca, Elif Asude-Aytürk Koldaş, Nurten (2019), "İletişim Perspektifinden Siyasal İletişim ve Seçim Kampanyaları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 4, s. 2785-2809.
- Üstün, Hasan (2010), *Türkiye’de Devletin Yazılı Basın İlan ve Reklam Dağıtım Politikaları ve Basın İlan Kurumu Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- Vural, Elvan (2017), "Kimliğini Kendi Seçen Kadın: Nermin Abadan Unat", *Boğaziçi Üniversitesi Mezunları Dergisi*, 226, Nisan, s. 60-65.
- Yıldız, Ayşe Nevin-Kara, Umut Yener-Arıkan Gökhan, "Türkiye’de Siyasal İletişim Çalışmalarını Haritalandırmak: Türkçe Araştırma Makaleleri Üzerine Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, C. 11, S. 1, Bahar 2014, s. 79-110.

5.Dijital Kaynaklar

- Youtube, Betül Mardin. Sedef Kabaş ile Haber Ötesi, (Erişim: 03.01.2025).
<https://www.youtube.com/watch?v=fD69fL8Epkl>, 27. 03.2012, (Erişim: 03.01.2025).
- Youtube, Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat Anlatıyor, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi,
<http://tite.ankara.edu.tr/enstitumuz/17609-2/>, (Erişim: 03.01.2025).
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkan_Rado, (Erişim: 03.01.2025).

EKLER

EK-I

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.292.

EK-II

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.246.

EK-III

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.176.

EK-IV

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.247.

EK-V

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.248.

EK-VI

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.178.

EK-VII

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s. 299.

EK-VIII

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s. 236.

EK-IX

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s. 240.

EK-X

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s. 254.

EK-XI

Kaynak: Kabaş, Hayatını Seçen Kadın, s.236.

EK-XII

Vural, "Kimliğini Kendi Seçen Kadın...", s. 65.